

PROSPERI AQUITANI SENTENTIÆ EX AUGUSTINO DELIBATÆ.

Liber unus.

•••••

I. Quæ sit vera innocentia.

Innocentia vera est, quæ nec sibi, nec alteri nocet. Quoniam qui diligit iniquitatem, odit animam suam. Et nemo non prius in se quam in alterum peccat (a).

II. De hominibus diligendis.

Sic diligendi sunt homines, ut eorum non diligantur errores: quia aliud est amare quod facti sunt, aliud odise quod faciunt (b).

III. De vera æternitate.

Vera æternitas et vera immutabilitas non est nisi in deitate Trinitatis, cui quod est esse, perpetuum est: quia natura initio carens, incremento non indigens, sicut nullum fluxum, ita nullam recipit mutabilitatem. Creature autem illæ, quibus Deus æternitatem dedit, vel daturus est, non peius omnis finis alienæ sunt; quia non sunt extra commutationem, dum finis illis est et temporalis institutio, et localis motio, et ipsa in augmentum sui facta mutatio (c).

IV. De patientia Dei.

Patientia Dei, qua parci contempnus, parci etiam negatus, et magis vult vitam peccatoris quam mortem, eruditio est penitentis et oblatio correctionis: nec ulla ipsius opera misericordia vacant; quando homini et indulgentia consulit et flagello (d).

V. De ultione Dei.

Divina bonitas ideo maxime irascitur in hoc sæculo, ne irascatur in futuro; et misericorditer adhibet temporalem severitatem, ne æternam juste inferat ultionem (e).

VI. De vera Dei laudatione.

Vera est confessio benedictis, cum idem sonus est et oris et cordis. Bene autem loqui, et male vivere, nihil aliud est, quam sua se voce damnare (f).

VII. De virtute charitatis.

Dilectio Dei et proximi propria et specialis virtus est piorum atque sanctorum, cum ceteræ virtutes et bonis et malis possint esse communes (g).

VIII. De doctrina apostolica.

Doctrina apostolica salubris atque vitalis est, ut pro capacitate utentium neminem sui relinquant exsortem: quia sive parvuli sive magni, sive infirmi sive fortes, habent in ea et unde alantur, et unde satientur (h).

IX. De querendo Deo.

Deum querens, gaudium querit. Sic ergo querat, ut non in se, sed in Domino gaudat. Accedendo enim ad Deum, illuminatur ignorantia ipsius, et corroboratur infirmitas, data sibi et intelligentia qua videat, et charitate qua ferveat (i).

X. De fastidio spirituali.

Sicut corpori noxium est, corpoream escam non posse percipere, ita animæ periculosum est, spirituales delicias fastidire (j).

XI. De bonorum et malorum finibus.

Nunquam multi sunt qui ad non esse tendunt. Quid

(a) Ex Prosp. expositione in Psal. c, 2. Vide Aug. in eundem Psal., n. 4.

(b) Prosp. in eundem Psal. c, 3. Vide Aug. in eundem Psal., n. 5.

(c) Prosp. in Psal. cii, 28.

(d) Id. in Psal. cii, 8. Vide Aug. in eundem Psal., n. 16.

(e) Prosp. in Psal. cii, 0.

(f) Ibid. 21.

(g) Prosp. in Psal. cii, 3. Vide Aug. in eundem Psal., serm. 1, n. 9.

(h) Prosp. in Psal. cii, 11.

(i) Id. in Psal. civ, 4.

(j) Id. in Psal. civ, 18.

enim tam est obnoxium paucitati, quam quod est debitum perditioni (a)?

XII. De tranquillitate ultionis Dei.

Non concupiscit Deus pœnam reorum, tanquam saturari ultione desiderans: sed quod justum est, cum tranquillitate decernit, et recta voluntate disponit: ut etiam mali non sint inordinati (b).

XIII. De bono intellectu.

Bonum intellectum habet, qui quod faciendum recte intelligit, facit. Alioqui talis est sine opere intelligentia, qualis sine timore sapientia: cum scriptum sit, *Initium sapientiæ timor Domini* (Psal. cx, 10) (c).

XIV. De requie adhuc in carne viventis.

Habet et in hac vita requiem suam anima, quæ de morte infidelitatis exempta est: et non ab operibus iustitiæ, sed ab iniquitatis se abstinere actione: ut vivens Deo, et mortua mundo, in humilitatis et mansuetudinis placida tranquillitate requiescat (d).

XV. De vovendo Deo.

Quisquis bene cogitat quid voveat Deo, et quæ vota persolvat, se ipsum voveat et reddat. Illoc exigitur, hoc debetur. Imago Cæsaris reddatur Cæsari: imago Dei reddatur Deo. Sed sicut videndum est, quid offeras, et cui offeras, ita etiam considerandum est, ubi offeras: quia veri sacrificii extra catholicam Ecclesiam locus non est (e).

XVI. De iustitia et gratia.

Duæ sunt retributiones iustitiæ, cum aut bona pro bonis, aut mala redduntur pro malis. Tertiæ est retributio gratiæ, cum per regenerationem remittuntur mala, et retribuuntur bona. Atque ita manifestatur, quia universæ viæ Domini misericordia et veritas. Illam autem retributionem impiorum, qua pro bonis mala retribuuntur, Deus nescit: qui nisi retribuere bona pro malis, non essent quibus retribuere bona pro bonis (f).

XVII. De supernæ patriæ civibus.

Omnis qui ad supernam pertinet civitatem, peregrinus est mundi; et dum temporali utitur vita, in patria vivit aliena: ubi inter multa illecebrosa est, et multa fallacia Deum nosse et amare paucorum est, quibus præceptum Domini sit lucidum, illuminans oculos, ut nec in Dei, nec in proximi fallantur dilectione (g).

XVIII. De carnis cupiditate vincenda.

Nemo est cuius animam corruptibile corpus et inhabitatio terrena non aggravet. Sed adnitendum est, ut carnis cupiditates spiritus vigore superentur; et interior homo, qui semper sibi sentit resisti, semper se divino auxilio expectet adjuvari (h).

XIX. De angusta vitæ via.

Angusta est via, quæ ducit ad vitam: et tamen per ipsam nisi dilatato corde non curritur. Quia iter virtutum, quo gradiuntur pauperes Christi, amplum est fidelium spem, etiamsi arctum sit infidelium vanitatis (i).

(a) Prosp. in Psal. cvi, 30.

(b) Id. in Psal. cvii, 5.

(c) Id. in Psal. cx, 10.

(d) Id. in Psal. cxiv, 8.

(e) Id. in Psal. cxv, 18.

(f) Id. in Psal. cxvii, 17; ex August. serm. 7 in eundem Psal., n. 1.

(g) Prosp. in Psal. cxviii, 19.

(h) Ibid. 23.

(i) Ibid. 33.

XX. De præmio christianæ religionis.

Hoc affectu et desiderio colendus est Deus, ut sui cultus ipse sit merces. Nam qui Deum ideo colit, ut aliud magis quam ipsum promereatur, non Deum colit, sed illud quod assequi concupiscit (a).

XXI. De occultis non judicandis.

De occultis cordis alieni temere judicare, peccatum est; et eum, cujus non videntur opera nisi bona, iniquum est ex suspitione reprehendere: cum eorum, quæ homini sunt abscondita, solus Deus iudex sit justus, qui et inspector est verus (b).

XXII. De adjutorio Dei.

Divini est muneris, cum et recta cogitamus, et pedes nostros a falsitate et injustitia continemus. Quoties enim bona agimus, Deus in nobis atque nobiscum, ut operemur, operatur (c).

XXIII. De passionibus sanctorum.

Justo iudicio Dei datur plerumque peccatoribus potestas, qua sanctos ipsius persequantur: ut illi qui Spiritu Dei juvantur et aguntur, fiant per laborum exercitia clariores (d).

XXIV. De scientia boni.

Non est vera scientia boni, nisi ad hoc comprehendatur, ut agatur. Non enim utiliter meditatur legem Dei, qui laborat ut memoria teneat, quod actione non implet (e).

XXV. De amore legis.

Qui legem Dei diligit, probat se in hominibus iniquis illi quod contra legem est odisse, non homines (f).

XXVI. De scrutandis mandatis Dei.

Mandata Dei scrutari, nisi quietam mens, non potest. Ut ergo religiosum exerceatur studium, abigenda sunt jurgia malignorum (g).

XXVII. De proficiendo.

Nemo tam eruditus, nemo tam doctus est, qui superna illustratione non cgeat. Non enim ita ulla divinarum bonorum augmenta sufficiunt, ut non semper supersit quod mens rationalis et intelligendum desideret, et gerendum (h).

XXVIII. De duplici opere Dei.

Si omnes homines simul consideremus, quorum alii misericordia salvi fiunt, alii veritate damnantur, universæ viæ Domini, id est misericordia et veritas, suo fine distinctæ sunt. Si autem solos sanctos intueamur, non discernuntur hæ viæ Domini: individua enim ibi est et a misericordia veritas, et a veritate misericordia; quia beatitudo sanctorum et de munere gratiæ est, et de retributione justitiæ (i).

XXIX. De observantia pacis.

Christianæ perfectionis est, pacificum esse etiam cum pacis inimicis, spe correctionis, non consensu malignitatis, ut si nec exemplum, nec cohortationem dilectionis sequantur, causas tamen non habeant, quibus odisse nos debeant (j).

XXX. De custodia Dei.

Custodit nos Dominus ab omni malo, non ut nihil patiamur adversi, sed ut ipsi adversitatibus anima non ledatur. Cum enim tentatio adest, sit quidam in id quod nos impugnat, introitus: et cum bono fine, id est, sine vulnere animæ, tentatio consummatur; ad æternam requiem de profundo temporalis laboris exitur (k).

(a) Prosp. in Psal. cxviii, 36. Vide Aug. in eundem psal. serm. 11, n. 6.

(b) Prosp. in Psal. cxviii, 30; et legitur in Epist. 1 Zephirini papæ.

(c) Prosp. in Psal. cxviii, 50, et est canon 9 concilii Arausic. II.

(d) Prosp. in Psal. cxviii, 62.

(e) Ibid. 71, 77.

(f) Ibid. 113.

(g) Ibid. 115.

(h) Ibid. 125.

(i) Ibid. 151.

(j) Id. in Psal. cxix, 7.

(k) Id. in Psal. cxix, 7.

XXXI. De adjutorio Dei.

Ad cælestis Jerusalem non ascendunt consortium, nisi qui toto corde profitentur, non proprii operis, sed divini esse muneris quod ascendunt (a).

XXXII. De odiis mundi in Christianos.

Omnes qui in Christo pie volunt vivere, necesse est ut ab impiis et dissimilibus patiantur opprobria; et desiciantur tanquam stulti et insani, qui præsentia bona perdant, et invisibilia sibi ac futura promittant. Sed hæc despectio et irrisio in impios retorquetur, cum et abundantia eorum in egestatem, et superbia transierit in confusionem (b).

XXXIII. De patientia fidelium.

Tota fidelium salus, tota patientiæ fortitudo, ad eum qui in sanctis suis est mirabilis, referenda est: quia nisi in illis Dominus esset, furori impiorum fragilitas humana succumberet (c).

XXXIV. De obsequiis debitis.

Ita et a plebibus principes, et a servis domini sunt ferendi, ut sub exercitatione tolerantiae sustineantur temporalia, et sperentur æterna. Auget enim meritum virtutis, quod propositum non violat religionis (d).

XXXV. De toleranda varietate mundana.

Recti corde de præceptis Dei et constitutionibus non queruntur: quia justum est omnia æquanimiter accipi, quæ iudicaturus voluit tolerari (e).

XXXVI. De ædificatione domus Dei.

Omnis sancti ædificii status, sicut Deo operante proficit, ita Deo custodiente consistit. Quoniam tunc utilis præpositorum custodia est, cum Spiritus Dei populo suo præsidet, et non solum greges, sed etiam ipsos dignatur custodire pastores (f).

XXXVII. De æternis gaudiis.

Æternæ civitatis æterna sunt gaudia, et stantium dierum perpes infinitas nec variabitur, nec labetur: quia incommutabili pace potiuntur, quorum omnium erit bonum, quod fu erit etiam singulorum (g).

XXXVIII. De lege charitatis.

Lex Christi perfectio charitatis est, qua Deus proximusque diligit, et per quam dicitur Conditori legis, *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus æditoribus nostris* (Matth. iv, 12). Bene enim expectat promissionem Dei, qui mandata eius exsequitur: nec frustra sperat parcendum peccatis suis, qui ignoscit alienis (h).

XXXIX. De iussionibus Dei.

Nihil Deus jubet quod sibi prosit, sed illi cui jubet. Ideo verus est Dominus, qui servo non indiget, et quo servus indiget (i).

XL. De temporalis scientia.

Id quod in tempore novum est, non est novum apud Deum, qui condidit tempora, et sine tempore habet omnia, quæ suis quibusque temporibus pro eorum varietate distribuit (j).

XLI. De providentia Dei.

Mutabilium dispositionem immutabilis ratio continet, ubi sine tempore simul sunt, quæ in temporibus non simul fiunt, quia tempora non simul currunt (k).

XLII. De impunitate peccantium.

Nihil infelicius est felicitate peccantium, quia peccatis nutritur impunitas, et mala voluntas velut hostis interior roboratur (l).

¹ Colbertinus Ms., *cooperante*. Ac infra, loco, *custodit est*, habet, *ordo est*.

(a) Prosp. in Psal. cxxi, 4.

(b) Id. in Psal. cxxii, 5.

(c) Id. in Psal. cxxiii, 3.

(d) Id. in Psal. cxxiv, 5.

(e) Ibid. 4.

(f) Id. in Psal. cxxvi, 1.

(g) Id. in Psal. cxxvii, 5.

(h) Id. in Psal. cxxix, 4.

(i) Augustinus, Epist. 158, ad Marcellinum, n. 6.

(j) Ibid. n. 7.

(k) Ibid. n. 8.

(l) Ibid. n. 14.

XLIII. De legis littera.

Legis littera, quæ docet non esse peccandum, si spiritus vivificans desit, occidit: scire enim peccatum facit potius quam caveri; et ideo magis augeri quam minui, quia male concupiscentiæ etiam prævaricatio legis accedit (a).

XLIV. De lege et gratia.

Lex data est, ut gratia quaeretur: gratia data est, ut lex impleretur. Neque enim suo vitio non implebatur, sed vitio prudentiæ carnis: quod vitium per legem demonstrandum, per gratiam sanandum fuit (b).

XLV. De promissione Dei.

Hoc promittit Deus, quod ipse facit. Non enim ipse promittit, et alius facit: quod jam non est promittere, sed prædicere. Ideo non ex operibus, sed ex vocante: ne ipsorum sit, non Dei; et merces non imputetur secundum gratiam, sed secundum debitum; atque ita gratia jam non sit gratia (c).

XLVI. De fidelium culpis, et infidelium bonis.

Sicut non impediunt ab æterna vita justum quædam peccata venialia, sine quibus hæc vita non ducitur, sic ad salutem æternam nihil prosunt impio aliqua bona opera, sine quibus difficillime vita cujuslibet pessimi hominis invenitur (d).

XLVII. De malæ voluntatis effectu.

Cum voluntas mala potestatem accipit, ut efficiat quod cupit, ex judicio Dei venit, apud quem non est iniquitas. Punit enim etiam isto modo: nec ideo injuste, quia occulte. Cæterum iniquus puniri se ignorat, nisi cum manifesto supplicio senserit nolens, quantum mali sit quod perpetravit volens (e).

XLVIII. De superbia.

Omnia vitia in malefactis tantummodo valent: sola superbia etiam in recte factis cavenda est (f).

XLIX. De impare usu fortunæ.

Interest plurimum qualis sit usus, vel earum rerum quæ prosperæ, vel earum quæ dicuntur adversæ. Nam bonus temporalibus nec bonis extollitur, nec malis frangitur: malus autem ideo hujusmodi infelicitate punitur, quia felicitate corrumpitur (g).

L. De morte sanctorum.

Mala mors putanda non est, quam bona vita præcesserit. Non enim facit malam mortem, nisi quod sequitur mortem. Non itaque multum erandum necessario morituris quid accidat ut moriantur, sed moriendo quo ire cogantur (h).

LI. De puritate quam non perdit invitus.

Ita non amittitur corporis sanctitas inveniunt animi sanctitate, etiam corpore oppresso; sicut amittitur sanctitas corporis violata animi puritate, etiam corpore intacto (i).

LII. De fortitudine tolerantia.

Major animus merito dicendus est, qui vitam ærumnam magis eligit ferre quam fugere; et humanum judicium, maximeque vulgare, quod plerumque caligine erroris involvitur, præ conscientia luce ac puritate contemnere (j).

LIII. De humilitate iustorum.

Justis quidquid malorum ab iniquis dominis irrogatur, non pœna est criminis, sed virtutis examen. Nam bonus etiamsi serviat, liber est: malus autem, etsi regnet, servus est; nec unius hominis, sed, quod gravius, tot dominorum, quot vitiorum (k).

(a) Augustinus, de Spiritu et Littera, cap. 3, 14.

(b) Ibid. cap. 19.

(c) Ibid. cap. 24.

(d) Ibid. cap. 27.

(e) Ibid. cap. 30.

(f) Id. de Natura et Gratia, cap. 21.

(g) Id. ex libro I de Civitate Dei, cap. 8.

(h) Ibid. cap. 11.

(i) Ibid. cap. 18.

(j) Ibid. cap. 22.

(k) Id. ex libro 4 de Civitate Dei, cap. 3.

LIV. De oblatione votorum.

Nemo quidquam Domino recte voveret, nisi ab ipso acciperet quod voveret (a).

LV. De essentia Deitatis.

Omnis substantia quæ Deus non est, creatura est; et quæ creatura non est, Deus est. Nulla ergo differentia est in deitate Trinitatis: quoniam quod Deo minus est, Deus non est (b).

LVI. Quales nos diligit Deus.

Tales nos amat Deus, quales futuri sumus ipsius dono; non quales sumus nostro merito.

LVII. De temporali opere Dei.

Ordo temporum in æterna Dei sapientia sine tempore est, nec aliqua sunt apud illum nova, qui fecit quæ futura sunt.

LVIII. De principali rerum omnium causa.

Voluntas Dei est prima et summa causa omnium corporalium spiritualiumque motionum. Nihil enim fit visibiliter et sensibiliter, quod non de invisibili et intelligibili summi imperatoris aula aut jubeatur, aut permittatur, secundum ineffabilem justitiam præriorum atque pœnarum, gratiarum et retributionum, in ista totius creaturæ amplissima quadam immensa-que republica (c)¹.

LIX. De superbia diaboli, et Christi humilitate.

Diabolus superbus hominem superbientem perduxit ad mortem: Christus humilis hominem obedientem reduxit ad vitam: quia sicut ille elatus cecidit, et deiecit consentientem; sic iste humiliatus surrexit, et erexit credentem (d).

LX. De spiritualibus augmentis.

In rebus spiritualibus cum minor majori adhæret, sicut Creatori creatura, illa sit major quam erat, non ille: et hoc est majus esse, quod est melius esse; quia adhærens creatura Creatori, non mole auctior, sed virtute sit major (e).

LXI. De ineffabili excellentia deitatis.

Excedit supereminentia deitatis non solum usitati eloquii nostri, sed etiam intelligentiæ facultatem. Verius enim cogitatur Deus, quam dicitur; et verius est, quam cogitatur. Non parva autem notitiæ pars est, si antequam scire possumus quid sit Deus, possimus scire quid non sit (f).

LXII. De vera beatitudine.

Omnes beati habent quod volunt; quamvis non omnes qui habent quod volunt, continuo sint beati. Continuo autem sunt miseri, qui vel non habent quod volunt, vel id habent quod non recte volunt. Propior ergo beatitudini voluntas recta, etiam non adepta quod cupit, quam prava, etiamsi quod cupit obtinuit (g).

LXIII. Quid sit esse cum Deo.

Magna hominis miseria est, cum illo non esse, sine quo non potest esse. In quo est enim, sine dubio sine illo non est: et tamen si ejus non meminit, eumque non intelligit, neque diligit, cum eo non est (h).

LXIV. De incarnatione Verbi Dei.

Divinitas Verbi æqualis Patri, facta est particeps mortalitatis nostræ, non de suo, sed de nostro: ut et

¹ Hoc loco Ms. cod. Colbertinus sententiam illam addit, sumptam ex libro Epigrammatum Prosperi, cap. 38, *De finibus malorum et bonorum*:

Scire volens in qua rerum sis parte locandus,

Discute quid timeas, quidve sit id quod amas.

(a) Ex libro 17 de Civitate Dei, cap. 4, et est canon 11 concilii Arausic. II.

(b) Ex libro 14 de Civitate Dei, cap. 11, et est canon 12 concilii Arausic. II.

(c) Ex libro 3 de Trinitate, cap. 4.

(d) Ibid. ex libro 4, cap. 10.

(e) Ibid. ex libro 6, cap. 8.

(f) Ibid. ex libro 8, cap. 2.

(g) Ibid. ex libro 13, cap. 5.

(h) Ibid. ex libro 14, cap. 12.

nos efficeremur participes divinitatis ejus, non de nostro, sed de ipsius (a).

LXV. Quo odio odiansi sunt mali.

Perfectum odium est, quod nec justitia, nec scientia caret: id est, ut nec propter vitia homines oderis, nec vitia propter homines diligas. Recte ergo in malis odimus malitiam, et diligimus creaturam: ut nec propter vitium natura damnetur, nec propter naturam vitium diligitur (b).

LXVI. De labore fugentium mendacia.

Difficilia et laboriosa sunt signa mendacii. Qui autem verum vult dicere, non laborat: quietiores enim sunt boni, quam mali; et absolutiora sunt verba veridicorum, quam commenta fallacium (c).

LXVII. De divinis Scripturis.

Bonæ sunt in Scripturis asæctis mysteriorum profunditates, quæ ob hoc leguntur, non vilescant; ob hoc queruntur, ut exerceant; ob hoc autem aperiantur, ut pascant (d).

LXVIII. De oratione Domini.

Oraus cum sudore sanguineo Dominus Jesus Christus, significabat de toto corpore, quod est Ecclesia, emanaturas martyrum passiones (e).

LXIX. De sacramentorum perceptione.

Sacramentum pietatis in iudicium sibi sumit indignus. Bene enim esse non potest male accipienti quod bonum est (f).

LXX. De laudando Deo.

Qui laudat Deum in miraculis beneficiorum, laudet etiam in terroribus ultionum. Nam et blanditur, et minatur. Si non blandiretur, nulla esset exhortatio: si non minaretur, nulla esset correctio (g).

LXXI. De acceleranda conversione.

Remedia conversionis ad Deum, nullis sunt enumerationibus differenda; ne tempus correctionis percat tarditate. Qui enim penitenti promisit indulgentiam, dissimulanti diem crastinum non spondit (h).

LXXII. De humilitate orandi.

Rectus est, et bene invocat Deum, qui in omnibus malis quæ patitur, se accusat, non Deum; et in bonis quæ facit, non se laudat, sed Deum. Sicut enim repellit Deus peccata sua defendentem, sic recipit contententem (i).

LXXIII. De admiratione creaturarum.

Mirabilis est fabrica mundi, sed mirabilior fabricator. Et male occupatur creatis, qui a Creatore discedit: qui si hæserit superiori, inferiora calcabit; ne quod dilexerit contra naturam, convertatur in poenam (j).

LXXIV. De anima inordinata.

Anima rationalis superioribus inferiora præponens, non potest regere quod regebat: quia regi soluit, a quo regebatur (k).

LXXV. De poena peccati.

Corpus carnis nostræ ornamentum nobis fuit: peccavimus, et compedes inde accepimus, ut vinculis mortalitatis omnis humanarum actionum cursus præpediretur (l).

LXXVI. De ratione psallentium.

Recte in Dei laudem psallit, cujus opera cum voce concordant. Nam finito carmine, vox tacet: vita au-

tem in bonis actibus permanens, nunquam reticet ejus gloriam, quem in se gaudet operari (a).

LXXVII. De timore.

Omnia quæ timeantur, rationabiliter declinantur: Deus sic timendus est, ut ab ipso ad ipsum confugiat (b).

LXXVIII. De recta sollicitudine.

Sicut præpostera securitas in periculum impellit; ita ordinata sollicitudo securitatem parit (c).

LXXIX. De virginitate.

Virginitas carnis, corpus intactum: virginitas animæ, fides incorrupta (d).

LXXX. De modo habendi.

Multa nos in facultatibus nostris superflua habere probabimur, si necessaria sola retineamus. Nam vana querentibus nihil sufficit, et alienorum quodammodo retentor est, qui profutura pauperibus iniquiter habet (e).

LXXXI. De cogitationibus.

Quomodo aures nostræ ad voces nostras, sic aures Dei ad cogitationes nostras. Non potest autem fieri, ut in mala opera exeant cogitationes bonæ: quoniam hoc actione promittitur, quod corde concipitur (f).

LXXXII. De cantico novo.

Sicut veteris hominis vetus canticum ad temporalia, sic novi hominis novum canticum pertinet ad æterna; et ita unusquisque cantat, ut vivit. Novum autem canticum, carmen est fidei quæ per dilectionem operatur (g).

LXXXIII. De vera humilitate.

Vera fidelium humilitas est, in nullo superbire, in nullo murmurare; nec ingratum esse, nec querulum; sed in omnibus Dei iudiciis gratias Deo agere, Deumque laudare, cujus omnia opera aut justa sunt, aut benigna.

LXXXIV. De desperantibus.

Nimis miser est, qui non sperat in Deo, et de se sibi secunda promittit: cum ex eo ipso quod non querat Dei auxilium, ab omni spe veræ salutis exciderit (h).

LXXXV. De divitiis.

In magna egestate sunt, qui de iniquitate sunt divites, justitiæ opes et sapientiæ thesauros non habent: qui autem Domino serviunt, ea bona acquirunt, quæ perire non possunt (i).

LXXXVI. De vera bonitate.

Non sufficit abstinere a malo, nisi fiat quod bonum est; et parum est nemini nocere, nisi studium multas prodesse (j).

LXXXVII. De mali impunitate.

Peccator qui peccat, non ideo a Domino non videtur, quia male agentis poena differitur: gravius autem in eum decernitur, cui etiam ipsa correctio denegatur (k).

LXXXVIII. De bono humilitatis.

Non acceditur ad altitudinem Dei, nisi per humilitatem: et cui propinquat subditus, longe ab eo recedit elatus (l).

LXXXIX. De sepultura.

Sicut peccatoribus divitibus nihil prosunt exse-

¹ Colbertinus codex illud addit, quod est initium superiani Epigrammatis 73:

Utile prudenti est mundana adversa cavere.

(a) Vide Aug. in Psal. cxlvii, n. 2.

(b) Vide ibid. n. 20.

(c) Ex Aug. in Psal. cxlvii, n. 5.

(d) Ibid. n. 10.

(e) Prosp. in Psal. cxliv, 5; hæc autem ex Aug. serm. in Psal. cxlvii, n. 12.

(f) Ex Aug. in Psal. cxlvii, n. 2.

(g) Vide Aug. in Psal. cxlix, n. 1.

(h) Vide Aug. in Psal. xxxiii, Enarr. 2, n. 13.

(i) Vide ibid. n. 15.

(j) Vide ibid. n. 27.

(k) Vide ibid. n. 37.

(l) Vide ibid. n. 36.

(a) Vide Aug. in Psal. cxvii, serm. 16, n. 6, et serm. 19, n. 6.

(b) Prosp. in Psal. cxxxviii, 22. Confer lib. 1 de Civitate Dei, cap. 6.

(c) Vide Aug. in Psal. cxxxix, n. 13.

(d) Id. in Psal. cxi, n. 1.

(e) Vide ibid. n. 4, et in Psal. lxxxv, n. 1.

(f) Aug. in Psal. cxlii, n. 16.

(g) Prosp. in Psal. cxlv, 5; ex Aug. in sermone Psal. n. 3.

(h) Vide Aug., ibid. n. 11.

(i) Vide ibid. n. 23.

(j) Vide Aug. in Psal. cxlv, n. 5.

(k) Aug. ibid.

(l) Ibid. n. 17.

quæ sumptuosæ; ita nihil nocent aut viles, aut nullæ sanctorum pauperum sepulturæ (a).

XC. De gaudia recte.

Non potest unquam fraudari delectationibus suis, cui Christus est gaudium. Æterna enim exultatio est, quæ bono letatur æterno.

XCi. Quid hominem Deo jungat.

Deo, qui ubique est, non locis, sed actionibus, aut tangitur, aut proximi sumus: quia sicut separata dissimilitudo, ita nos illi conjungit imitatio (b).

XCII. De bono prælio.

Humanæ ægritudinis est, in carne mortali delectationem habere peccandi: sed discipulus amatorque virtutum, non pacem huic concupiscentiæ tribuere, sed bellum debet indicere (c).

XCIII. De spe fidelium.

Non tetterat, christiane, quod credita differuntur: licet in abscondito sit promissio, in spe tamen perseveret oratio. Exercere operibus, cresce virtutibus. Dum fidei constantia probatur, gloria retributionis augetur.

XCIV. De temporibus.

Omne tempus malorum pusillum est. Quid enim tam exiguum, quam quod in hoc tendit, ut non sit?

XCv. De charitatis augmento.

Crescit semper charitatis facultas, dum usu major, et largitate fit ditior.

XCvi. De defectu malorum.

Malorum impietatem perire necesse est, aut proprio iudicio, aut sententia Dei. Nulla enim iniquitas permanet, cui finem aut correctio, aut damnatio facit.

XCvii. Unde adhaeretur Deo.

Adhaerens Deo et semper ejus faciens voluntatem, nunquam a suo habitatore deseritur: etsi quædam dura atque adversa patiatur, non relinquitur, sed probatur.

XCviii. De justitia.

Tota justitiæ ratio est, ut declinentur mala, et fiant bona: cujus observantiæ iuter quaslibet adversitates forma servanda est; quia hoc solam nunquam amittitur, quod operi pietatis impenditur.

XCix. De tolerantia.

Tolerentur præsentia mala, donec veniat beatitudo promissa. Sustineantur a fidelibus infideles, et exortorum inter frumenta zizaniorum avulsio differatur. Quamvis sibi sevant impij, melior est etiam in hoc tempore causa justorum, qui quanto acrius impetuntur, tanto gloriosius coronantur (d).

C. Quid sit clamor ad Deum.

Clamor ad Deum est intentio cordis, et flagrantia dejectionis: quia semper petitur, quod semper optatur. Hoc autem Deo absconditum non est; quoniam ad ipsum redit, quod ab ipso processit (e).

CI. De confitendo peccato.

Bona est peccati confessio, si et curatio consequatur. Nam quid prodest detegere plagam, et non adhibere medicinam (f)?

CII. De perfectione.

In hac vita, quæ tota tentatio est, etiam in sublimissimis sanctis non apprehenditur illa perfectio, cui non supersit ascensio.

CIII. De laboribus præsentis vitæ.

Dum præsentis vitæ cursus agitur, etiamsi valde proficiat cujus exterior homo corrumpitur, et interior renovatur; necesse est tamen, ut dum con-

ditioni subjacet mortis, labores toleret veterantibus (a).

CIV. Quod imago Dei homo sit nec obnoxia vanitati. Imago quidem Dei est homo, et qui per justitiam ambulat vias, ad similitudinem sui tendit auctoris: et tamen dum in hac vita degit, conturbationes vanitatis incurrit (b).

CV. De eruditione divina.

Prima divini muneris gratia est, ut erudiat nos ad nostræ humilitatis confessionem, et agnoscere faciat, quod si quid boni agimus, per illum possumus, sine quo nihil possumus (c).

CVI. Quod tota infidelium vita peccatum sit.

Omnis infidelium vita peccatum est; et nihil est bonum sine summo bono. Ubi enim deest agnitio æternæ et incommutabilis veritatis, falsa virtus est, etiam in optimis moribus.

CVII. De fundamento spirituali.

Sicut fundamentum corporeæ fabricæ in imo est; ita fundamentum fabricæ spiritualis in summo est. Terrena edificatio a terra incipit, celestis extractio a superno crescit exordio.

CVIII. Quod recordatio vel oblitio non cadant in Deum.

Tunc dicitur Deus meminisse, quando facit: tunc oblivisci, quando non facit. Nam neque oblitio cadit in Deum, quia nullo modo mutatur; neque recordatio, quia nihil oblitiviscitur (d).

CIX. Qui Dei miracula videant.

Illi vident mirabilia Dei, quibus presunt. Nam quod non intelligitur, vel unde non proficitur, non videtur (e).

CX. De misericordia et virtute jungendis.

Non auferat veritas misericordiam, nec misericordia impediat veritatem. Si enim pro misericordia judicaveris contra veritatem, aut quasi rigida veritate oblitus fueris misericordiam, non ambulabis in via Domini, in qua misericordia et veritas obviaverunt sibi (f).

CXI. De tentatione et imitatione Christi.

Tentatio Christi, eruditio christiani est. Imitator enim magistri debet esse discipuli; non in faciendis miraculis, quæ nemo exigit, sed in custodienda humilitate atque patientia, ad quæ nos Dominus suo invitavit exemplo (g).

CXII. De cupiditate et charitate.

Quomodo radix omnium malorum cupiditas est, sic radix omnium bonorum est charitas (h).

CXIII. De gaudia christiani.

Christiano recte gaudendi causa non præsens sæculum, sed futurum est: et ita est utendum temporalibus, ne obsint æternis; ut in via, qua peregrini ambulant, hoc placeat quod ducit ad patriam.

CXIV. De sabbato.

Male celebrat sabbatum, qui ab operibus bonis vacat. Otium autem ab iniquitate debet esse perpetuum: quia bona conscientia non iniquitum, sed tranquillum facit (i).

CXV. Bonum cum gaudio est faciendum.

Cum bonum operaris, hilaris operare. Nam si quid boni tristis feceris, fit de te magis, quam facis (j).

CXVI. Quod non homines, sed hominum sit fugienda perversitas.

Si in mores malorum non transeant boni, etiam

(a) Vide Aug. in Psal. xxxvii, Epp. 2, n. 26.

(b) Vide Aug. in Psal. xxxiv, serm. 2, n. 6.

(c) Vide Aug. in Psal. xxxv, n. 6.

(d) Vide Aug. in Psal. xxxvi, serm. 3, n. 17.

(e) Vide Aug. in Psal. xxxvii, n. 14.

(f) Vide ibid. n. 21.

(a) Vide Aug. in Psal. xxxvii, nn. 8 et 9.

(b) Vide ibid. n. 11.

(c) Aug. ibid. n. 18.

(d) Ex Epist. in Psal. lxxxvii, n. 8.

(e) Vide ibid. n. 10.

(f) Ex serm. 1 in Psal. lxxxviii, n. 25.

(g) Vide serm. 1 in Psal. xc, n. 1.

(h) Ibid. n. 8.

(i) Vide Epist. in Psal. xci, n. 2.

(j) Aug. lxxxv, n. 3.

inter cohabitantes magna divisio est. Non ergo homines, qui meliorum exemplo corrigi queunt, sed hominum est fugienda iniquitas.

CXVII. Quod sint vitanda peccata non timore pœnæ, sed amore iustitiæ.

Eam Deus innocentem probat, qua homo non metu pœnæ sit innocens, sed amore iustitiæ. Nam qui timore non peccat, quamvis non noceat cui vult nocere, sibi tamen plurimum nocet; et abstineas ab iniquo opere, sola tamen reus est voluntate (a).

CXVIII. De Pharisæo et Publicano.

Melior est in malis factis humilis confessio, quam in bonis superba gloriatio (b).

CXIX. Quod iniqui malitia prosit bonis.

De malitia mali flagellatur bonus, et de servo emendatur illius (c).

CXX. De mundana iniquitate.

Sicut stellæ cœli non exstinguit nox: sic mentes fidelium, adherentés firmanento sanctæ Scripturæ, non obscurat mundana iniquitas (d).

CXXI. De propria facultate.

Ad peccandum homo abundat propria facultate: ad agendum autem bonum non sibi sufficit, nisi ab illo iustificetur, qui solus iustus est (e).

CXXII. De contrariis moribus.

Magnus bonorum labor est, mores tolerare contrarios: quibus qui non offenditur, parum proficit. Tantum enim torquet iustum iniquitas aliena, quantum recedit a sua (f).

CXXIII. Qualiter accedatur ad Deum, vel recedatur a Deo.

Non fororum intervallis acceditur ad Deum, vel receditur ab eo: sed similitudo facit proximum, dissimilitudo longinquum. Et nimia miseria est, ab eo bono longe esse; quod ubique est (g).

CXXIV. De vera libertate.

Libera semper est servitus apud Deum, cui non necessitas servit, sed charitas (h).

CXXV. De tolerantia.

Qui ideo neminem vult hominem pati, quia multum, ut arbitratur, proficit per hoc ipsum quod alios non tolerat, ostendit quod potius non proficit (i).

CXXVI. De artifice summo.

Totum hominum quod habemus, ab artifice nostro habemus. Sed si hoc in nobis est quod ipsi fecimus, inde damnabimur: si autem hoc quod Deus fecit, inde coronabimur (j).

CXXVII. De Verbo Dei.

Verbum Dei, per quod facta sunt omnia, tempus præordinavit, quo susciperet carnem: non tempore cessit, quo verteretur in carnem. Homo quippe Deo accessit, non Deus a se recessit (k).

CXXVIII. De fide et intellectu.

Intellectui fides viam aperit, infidelitas claudit (l).

CXXIX. De homine vi-to.

Quo primum vitio superatus est homo, hoc ultimum vincit. Cum enim omnia peccata superaverit, manet periculum, ne bene sibi mens conscia, in se potius, quam in Domino gloriatur (m).

CXXX. De perfectione desideriorum.

Finit curarum perfectio est desideriorum; et in id quisque tendit ac nititur, ut ad illud perveniat quo delectatur. Sapientis ergo est, hoc appetere, quod

bonum facit; non id amare, quod decipit (a).

CXXXI. De duobus donis gratiæ.

Sicut duo sunt officia medicinæ, quomodo quo sanatur infirmitas, aliud quo custodiatur sanitas: ita duo sunt dona gratiæ; unum quod aufert carnis cupiditatem, aliud quod facit animi perseverare virtutem (b).

CXXXII. De laboris fine.

Non poterit hominibus labor finire, nisi hoc diligat, quod ei non possit auferri (c).

CXXXIII. De iniquitatis læsione.

Impossibile est ut iniquitas prius lædat hominem iustum in quem tendit, quam cor iniustum unde procedit (d).

CXXXIV. De miraculis.

Visibile miraculum ad illuminationem vocat: invisibile autem, eum qui vocatus venit, illuminat. Omnia ergo narrat mirabilia Dei, qui credens visibilibus ad intelligenda invisibilia transitum facit (e).

CXXXV. De fugientibus diabolum.

Melior causa est eorum qui diabolum persequentem fugiunt, quam qui præeuntem sequuntur: quia utilius est eum hostem habere, quam principem (f).

CXXXVI. De pravæ cupiditatibus.

Omnes pravæ cupiditates sunt portæ inferi, per quas itur in mortem: cuius dominatum subit, qui adeptum se ad perficiendum lætatur, quod perire concupivit (g).

CXXXVII. De adulatione.

Adulantium linguæ alligant animas in peccatis: delectat enim ea facere, in quibus non solum non metuitur reprehensor, sed etiam laudatur auditor (h).

CXXXVIII. De male conscio animo.

Animus male sibi conscius dum videtur sibi malam pœnam pati, credit quia non iudicet Deus: cum abuti patientia Dei, et non intelligere parentis benignitatem, iam sit magna damnatio (i).

CXXXIX. Quod prior sit natura, quam vitium.

In creatura, quæ arbitrio suo peccat, prior est natura quam vitium: quod ita contra naturam est, ut non possit nisi nocere naturæ. Non itaque esset vitium recedere a Deo, nisi naturæ, cuius hoc vitium est, potius competeret esse cum Deo (j).

CXL. De angelis et hominibus.

Nullum Deus vel angelorum, vel hominum crearet, quem malum futurum esse præscisset, nisi pariter nosset quibus eos bonorum usibus commodaret: atque ita ordinem sæculorum, quasi pulcherrimum carmen, etiam ex quibusdam antithetis honestaret (k).

CXLI. De conditione creaturæ.

Tria quædam nobis maxime scienda de conditione creaturæ oportuit intimari: quis eam fecerit, per quid fecerit, quare fecerit. *Dixit Deus, inquit, Fiat lux, et facta est lux; et vidit Deus lucem quod bonum esset (Gen. 1, 3, 4).* Si ergo quaerimus, quis fecerit: Deus est. Si, per quid fecerit: *Dixit, et facta est.* Si, quare fecerit: quia bona est. Nec auctor excellentior est Deo, nec ars efficacior Dei verbo; nec causa melior, quam ut bonum crearetur a bono (l).

CXLII. De bono et malo amore.

Est amor, quo amatur et quod amandum non est. et istum anorem odit in se, qui illum diligit, quo amatur quod amandum est. Possunt enim ambo esse in uno homine: et hoc bonum est homini, ut illo proficiente quo bene vivimus, iste deficiat quo male

(a) Ex Enarr. in Psal. xciii, n. 1.

(b) Ibid. n. 13.

(c) Ibid. n. 23.

(d) Ibid. n. 29, et legitur in epistola 1 Zer. hyrini papæ.

(e) Ex Enarr. in Psal. xcvi, n. 7.

(f) Ibid. n. 12.

(g) Ex Enarr. in Psal. xcix, n. 3.

(h) Ibid. n. 7.

(i) Ibid. n. 9.

(j) Ibid. n. 13.

(k) Ex epist. 137, n. 10.

(l) Ibid. n. 13.

(m) Ex Enarr. in Psal. vii, n. 4.

(a) Ex Enarr. in Psal. vii, n. 9.

(b) Ibid. n. 10.

(c) Ibid. n. 16.

(d) Ibid. n. 17.

(e) Ex Enarr. in Psal. ix, n. 2.

(f) Ibid. n. 4.

(g) Ibid. n. 14.

(h) Ibid. n. 21.

(i) Ibid. n. 23.

(j) Ex libro 11 de Civitate Dei, cap. 17.

(k) Ex eodem libro, cap. 13.

(l) Ex eodem libro cap. 21.

vivimus; donec ad perfectum sanetur, et in bonum commutetur omne quod vivimus (a).

CXLIII. De bono creaturæ.

Creaturæ rationalis vel intellectualis bonum, quo beata sit, non est nisi Deus: quod ei non ex se ipsa est, quia ex nihilo creata est; sed ex illo, a quo creata est. Hoc enim adeptio fit beata, quo amisso misera (b).

CXLIV. De vitio naturæ.

Vitium esse nec in summo potest bono, nec nisi in aliquo bono. Sola ergo bona alicubi esse possunt; sola autem mala nusquam. Quoniam naturæ etiam illæ, quæ ex malæ voluntatis initio vitiatæ sunt, in quantum vitiosæ sunt, malæ sunt: in quantum autem naturæ sunt, bonæ sunt (c).

CXLV. Quid credi debeat.

Non est fas credere, aliter affici Deum cum vacat, aliter cum operatur: quia nec affici dicendus est, tanquam in ejus natura fiat aliquid, quod ante non fuerit. Patitur quippe qui afficitur; et mutabile est omne quod patitur. Non ergo in Deo aut pigra vacatio, aut laboriosa cogitatur industria: quia novit et quiescens agere, et agens quiescere; et quod in operibus prius quidem est, aut posterius, non ad facientem, sed ad facta referendum est. Æterna enim est et incommutabilis voluntas ejus, nec consilio alternante variatur: in qua simul est quidquid in rebus creandis vel ordinandis, aut processit, aut sequitur (d).

CXLVI. Quod Deus tantum est creator.

Nullius, quamvis minimæ naturæ, nisi Deum creatorem credi aut dici licet ab aliquo. Quia etiam si Angeli jussi vel permisi adhibeant operationem suam rebus, quæ gignuntur in mundo, tamen non sunt creatores animarum nec agricolæ frugum atque arborum

De prima bona sit, malis nullorum bonorum. *prima conditione mortis.* s morte dici potest, quod bonis .. Secunda vero sine dubio, sicut est, ita nulli bona (f).

CXLVIII. De morte piorum.

Mors etiam piorum, poena peccati est: sed ideo bona ipsis dicitur, quia illa bene utuntur, quibus finis est ad mala temporalia, et transitus ad vitam æternam. Sicut enim injustitia male utitur non tantum malis, verum etiam bonis; ita etiam justitia bene utitur non tantum bonis, verum etiam malis (g).

CXLIX. De martyribus non baptisatis.

Qui nondum percepto regenerationis lavacro pro Christi confessione moriuntur, tantum eis valet ad abolenda peccata, quantum si abluerentur fonte Baptismatis (h).

CL. Quod omne peccatum sit mendacium.

Cum homo secundum se vivit, non secundum Deum, similis est diabolo: quia nec angelo secundum angelum, sed secundum Deum vivendum fuit, ut stare in veritate, et veritatem de illius, non de suo mendacio loqueretur. Unde non frustra dicitur, omne peccatum esse mendacium: quia non peccatur, nisi ea voluntate, quæ contraria est veritati, id est, Deo (i).

CLI. De diversa voluntate affectionum.

Diversitas humanæ affectionis, ex diversitate est voluntatis: quæ si prava est, perversis erit moribus iniqua; si autem recta, non solum non culpabilis affecto hominis, sed etiam laudabilis erit (j).

CLII. De arbitrii libertate vera.

Arbitrium voluntatis tunc est vere liberum, cum

vitiis peccatisque non servit. Tale datum est a Deo, quod amissum, nisi a quo potuit dari, non potest reddi. Unde Veritas dicit: *Si vos Filius liberaveris, tunc vere liberi eritis* (Joan. viii, 36) (a).

CLIII. Quod cor ad Deum sit habendam.

Bonum est sursum habere cor, non tamen ad se ipsum, quod est superbiæ; sed ad Deum, quod est obedientiæ. Plus autem appetendum minus est, quidum se sibi sufficere confidit, ab eo qui vere ei sufficit deficit (b).

CLIV. De vita beata.

Beata vita si non amatur, non habetur. Porro si amatur, et habetur; cæteris omnibus rebus necesse est ut excellentius diligatur: quoniam propter hoc amandum est, quidquid aliud est amandum. Quia vero beatus esse non potest, nisi qui eam, ut dignum est, amat: consequens est ut eam æternam velit; quæ tunc vere beata erit, quando terminum non habebit (c).

CLV. Solus Deus bonus.

Non omnes quidem mali in hoc proficiunt ut sint boni: nemo tamen est, nisi ex malo, bonus (d).

CLVI. De civibus terrenis.

Cives terrænæ civitatis parit peccato vitiatæ naturæ, qui sunt vasa iræ. Cives vero cœlestis patriæ parit a peccato naturam liberans gratia, qui sunt vasa misericordiæ (e).

CLVII. De ira Dei.

Ira Dei non perturbatio est ejus, sed iudicium quo irrogatur poena peccato. Cogitatio vero ipsius, et recogitatio, mutandarum rerum est incommutabilis ratio. Neque enim sicut hominum, ita Deum cujusquam facti sui poenitet, cujus de omnibus omnino rebus tam fixa sententia, quam certa est præscientia (f).

CLVIII. De persequentibus Ecclesiam.

Inimici Ecclesiæ quolibet errore cæcærent, vel malitia depraverunt, si accipiant potestatem corporaliter affligendi, exercent ejus patientiam: si tantummodo malo sentiendo adversantur, exercent ejus sapientiam: et ut etiam inimici diligantur, exercent ejus benevolentiam: quia Deus his qui eam diligunt, omnia cooperatur in bonum (g).

CLIX. De fine boni et mali.

Finis boni est, non quo consumatur ut non sit, sed quo perficiatur ut plenum sit. Et finis mali est, non quo esse desinat, sed quousque nocendo perducatur. Unde unum est summum bonum, aliud autem summum malum: illud, propter quod appetenda sunt bona cætera, ipsam autem propter se ipsum; hoc, propter quod declinanda sunt mala cætera, ipsam autem propter summum (h).

CLX. De natura.

Est natura in qua nullum malum est, vel etiam nullum malum esse potest. Esse autem natura, in qua nullum bonum sit, non potest (i).

CLXI. De animi æquitate.

Mellior est animi æquitas, quam corporis sanitas: et convenientius injustus dolet in supplicio, quam laetatus est in delicto (j).

CLXII. De præcepto charitatis.

In præcepto charitatis tria invenit homo quæ diligit: Deum, et se, et proximum. Et quia ille in sui dilectione non errat, qui Deum diligit; consequens est ut proximo ad diligendum Deum consulat, quem jubetur diligere sicut se ipsum (k).

CLXIII. De concordia et obedientia.

Pax domestica, est ordinata cohabitantium impe-

(a) Ex libro 11 de Civitate Dei, cap. 28.

(b) Ex libro 13 de Civitate Dei, cap. 1.

(c) Ibid. cap. 3.

(d) Ibid. cap. 17.

(e) Ibid. cap. 24.

(f) Ex libro 13 de Civitate Dei, cap. 2.

(g) Ibid. cap. 5.

(h) Ibid. cap. 7.

(i) vide lib. 14 de Civitate Dei, cap. 4.

(j) Ibid. cap. 6.

(a) Ex libro 14 de Civitate Dei, cap. 11.

(b) Ibid. cap. 13.

(c) Ibid. cap. 23.

(d) Ex libro 15 de Civitate Dei, cap. 1.

(e) Ibid. cap. 2.

(f) Ibid. cap. 23.

(g) Ex libro 18 de Civitate Dei, cap. 51.

(h) Ex libro 19 de Civitate Dei, cap. 1.

(i) Ibid. cap. 13.

(j) Ibid.

(k) Ibid. cap. 14.

randi obediendique concordia. Imperant enim qui consulunt; sicut vir uxori, parentes filiis, domini servis. Obediunt autem quibus consulunt; sicut mulieres maritis, filii parentibus, servi dominis. Sed in domo iusti viventis ex fide, et ab illa adhuc civitate peregrinantis, etiam qui imperant, serviunt eis quibus videntur imperare: quia non dominandi cupiditate imperant, sed officio consulendi; nec principandi superbia, sed providendi beneficentia (a).

CLXIV. De conditione servitutis.

Nomen, et conditionem servitutis culpa genuit, non natura; et prima hujus subjectionis causa peccatum est, quia sicut scriptum est, *Omnis qui facit peccatum, servus est peccati* (Joan. viii, 34). Unde melior ejus status est, qui famulatur homini, quam qui suæ servit cupiditati (b).

CLXV. De prælatis.

Veri patresfamilias subditis suis, tanquam filiis, ad colendum et promerendum Deum consulunt, desiderantes venire ad cælestem domum, ubi imperandi necessarium non sit officium: quo donec veniatur, magis debent patres quod dominantur, quam servi tolerare quod servant (c).

CLXVI. De regimine populi.

Locus superior, sine quo regi populus non potest, etiam si ita sit tenendus atque administrandus, ut decet; tamen indecenter appetitur. Unde otium sanctum querit dilectio veritatis; negotium justum suscipiat necessitas dilectionis (d).

CLXVII. De vita animæ.

Sicut non est a carne, sed supra carnem, quod eam facit vivere; sic non est ab anima, sed supra animam, quod eam facit beate vivere: quia ut vita carnis anima est, ita beata vita hominis Deus est (e).

CLXVIII. De venia.

Justitia nostra quamvis vera sit, propter verum boni suam, ad quem refertur; tamen tanta est in hac vita, ut potius remissione peccatorum constet, quam perfectione virtutum (f).

CLXIX. De plena pace.

Quamdiu vitis repugnatur, plena pax non est: quia et illa quæ resistunt, periculo debellantur prælio; et illa quæ victa sunt, nondum securo triumphantur otio, sed adhuc sollicito premuntur imperio (g).

CLXX. De prima et secunda morte.

Prima mors animam nolentem pellit a corpore, secunda animam nolentem tenet in corpore. Ab utraque morte communiter id habetur, ut quod non vult anima de suo corpore patiatur (h).

CLXXI. De causis incognitis.

Incognitis causis operum divinatorum, nonnihil novimus, cum scimus non sine ratione Omnipotentem facere, unde infirmus humanus animus rationem non potest reddere (i).

CLXXII. De negligentibus.

Frustra sibi homo post hoc corpus promittit, quod in hoc corpore comparare neglexit. Nemo invitus bene facit, etiam si bonum est quod facit: quia nihil prodest spiritus timoris, ubi non est spiritus charitatis (j).

CLXXIII. De humana societate.

Sicut in potestatibus societatis humanæ major potestas minori ad obediendum præponitur; ita Deus omnibus (k).

CLXXIV. De diligendo Deo.

Beatus qui diligit Deum, et amicum in Deo, et ini-

- (a) Ex libro 19 de Civitate Dei, cap. 14.
- (b) Ibid. cap. 15.
- (c) Ibid. cap. 16.
- (d) Ibid. cap. 19.
- (e) Ibid. cap. 25.
- (f) Ibid. cap. 27.
- (g) Ibid.
- (h) Ex libro 21 de Civitate Dei, cap. 3.
- (i) Ibid. cap. 5.
- (j) Vide Enchirid. cap. 110. Ex libro 1 Confessionum, cap. 12.
- (k) Ex libro 3 Confessionum, cap. 8.

micum propter Deum. Solus enim nullam clarum amittit, cui omnes in illo clari sunt, qui nunquam a non dimittente amittitur (a).

CLXXV. De non corrupendis.

Manifestum est quoniam bona sunt quæ corrumpuntur: quæ neque, si summa bona essent, corrumpi possent: quia si summa bona essent, incorruptibilia essent; si autem nulla bona essent, quid in eis corrumpeteretur non esset (b).

CLXXVI. De incommutabili Deo.

Cum Deus incommutabiliter bonus omnes creaturas fecerit bonas, nec ulla omnino nisi ab ipso sit creata natura; nulla est substantia mali: quia quod auctorem Deum non habet, non est: ita vitium corruptionis nihil est aliud, quam inordinatæ vel desiderium vel actio voluntatis (c).

CLXXVII. Quod justitia iniquis odiosa sit.

Sicut palato non sano pœna est cibus, qui sano suavis est; et oculis agris odiosa lux, qua in oculum gaudet obtutus: ita displicet iniquis justitia Dei, cui si subjicerentur, non conturbarentur (d).

CLXXVIII. De ægritudine animi.

Ægritudo animi rationalis est, cum bonis inferioribus delectatus, superiora ex parte appetit, et ex parte non appetit. Ideoque in duas dividitur voluntates: cumque una est, tota non est; et hoc adest uni, quod deest alteri (e).

CLXXIX. De homine religioso.

Homini benigno parum esse debet inimicitias aliorum non excitare vel augere male loquendo, nisi eas etiam extinguere bene loquendo studeat (f).

CLXXX. De veritate odiosa.

Beata vita est gaudium de veritate, quod Deus est: sed multis veritas odiosa est, quam audire nolunt doctentem; et nolentes falli, volunt mendacia sua veritatem videri. Quibus juste retribuitur, ut ipsi veritatem non lateant, ipsos autem lateat veritas (g).

CLXXXI. De forti patientia.

Nemo quod tolerat amat, etiam si tolerare amat: quia aliud est fortis patientia, aliud secunda febricitas; nec ejusdem est temporis labor pugnae, et beatitudo victoriæ (h).

CLXXXII. De copiosa egestate.

Ideo plerumque in sermone copiosa est egestas humanæ intelligentiæ, quia plus loquitur inquisitio, quam inventio; et longior est petitio, quam impetratio (i).

CLXXXIII. De æternitate.

Vera æternitas Dei est, qui solus habet immortalitatem: quoniam ex nulla specie motive mutatur, nec temporalis est voluntatis. Non enim immortalis est voluntas, quæ alia, et alia est (j).

CLXXXIV. De non desperandis peccatoribus.

Non est desperandum de malis; sed pro ipsis, ut boni fiant, studiosius supplicandum: quia numerus sanctorum de numero semper est auctus impiorum (k).

CLXXXV. Qualiter pax a Deo queratur.

Querens a Deo pacem, sit sibi ipse pacatus; ne aliud in professione oris, aliud sit in cordis arca. Nihil enim prodest hoc esse in corde quod verum est, si hoc dicitur voce quod falsum est: quia veritas et credenda est, et loquenda (l).

¹ Alias, *nummerantur*.

(a) Ex libro 4 Confessionum, cap. 6.

(b) Ex libro 7 Confessionum, cap. 12.

(c) Vide ibid.

(d) Ibid. cap. 16.

(e) Ex libro 8 Confessionum, cap. 9.

(f) Ex libro 9 Confessionum, cap. 9, n. 21, et legitur in epistola 1 Callisti 1 papæ.

(g) Ex libro 10 Confessionum, cap. 25.

(h) Ibid. cap. 28.

(i) Ex libro 12 Confessionum, cap. 1.

(j) Ibid. cap. 11.

(k) Ex Enarr. in Psal. xxxix, n. 8.

(l) Ibid. n. 16.

CLXXXVI. *Ne juste flagellatus doleat.*

Non conuertatur homo, quando in his quæ iuste habet, patitur aliquas aduersitates: per auaritudinem enim inferiorum docetur amare meliora; ne uisiter tendens ad patriam, stabulum pro domo diligit. (a).

CLXXXVII. *Ut peccator sibi displiceat.*

Bene currit ad remissionem peccatorum, qui displicet sibi. Apud iudicem enim iustum et misericordem qui se acensat, excusat (b).

CLXXXVIII. *De quærendis præsiidiis.*

In tranquillitate pacis comprehendenda est doctrina sapientiæ, quæ inter tribulationum turbines difficulter agnoscitur: nec facile inueniuntur in aduersitate præsiidia, quæ non fuerint in pace quæsitæ (c).

CLXXXIX. *De altari Dei.*

Ad altare Dei invisibile, quo non accedit iniustus, ille peruenit, qui ad hoc præsens justificatus accedit. Inueniet enim illic vitam suam, qui hic discreperit causam suam (d).

CXC. *De lege.*

Finis legis Christus est in quo lex iustitiæ non consumitur, sed impletur. Omnis enim perfectio in ipso est: ultra quem non est, quo se spes fidei et charitatis extendat (e).

CXCI. *De mala conscientia.*

Nullæ pœnæ grauiores sunt, quam malæ conscientie: in qua cum Deus non habetur, consolatio non inuenitur: et ideo inuocandus est liberator, ut quem tribulatio exercuit ad confessionem, confessio perducatur ad veniam (f).

CXCII. *De ægro.*

Quod grauius peccatum ægri, quam medici interfectio? Sed cum in Baptismo hoc dimittitur, quid non dimittitur (g)?

CXCIII. *De ruminante uerbum Dei.*

Auditor uerbi similis debet esse animalibus, quæ ob hoc quia ruminant, munda esse dicuntur: ut non sit piger de his cogitare, quæ in aluo cordis accepit: et cum audit, sit similis edenti; cum uero audita in memoriam reuocat, sit similis ruminanti (h).

CXCIV. *De anima rationali.*

Rationalis anima domina est corporis sui; quæ inferiori non bene imperabit, nisi superiori se Deo tota charitatis subiectione seruerit (i).

CXCV. *De misericordia Dei.*

Sicut terra de cælo expectat pluiam, et lucem: sic homo ex Deo debet expectare misericordiam, et ueritatem (j).

CXCVI. *De bonis Ecclesiæ filiiis.*

Gaudendum est bonis Ecclesiæ filiis, quod in discretionem eorum non fallitur diuina iustitia. Sed non temere diuidant congregatos: quia ipsorum est uelle colligere, Domini separare (k).

CXCVII. *De terreno amore.*

Domini est rerum quas habet, qui nulla cupiditate irretitur. Nam qui terrenorum amore obstringitur, non possidet, sed possidetur (l).

CXCVIII. *De hereditate Christi.*

Hereditas, in qua coheredes Christi sumus, non minuitur multitudine filiorum, nec fit angustior numerositate coheredum: sed tanta est multis, quanta paucis; tanta singulis, quanta omnibus (m).

CXCIX. *De felicitate.*

Nunquam debet secunda esse felicitas; quia pericu-

- (a) Ex Enarr. in Psal. XL, n. 3.
- (b) Ex Enarr. in Psal. XLII, n. 12.
- (c) Vide ibid. n. 16.
- (d) Ex Enarr. in Psal. XLII, n. 3.
- (e) Vide Enarr. in Psal. XLV, n. 1.
- (f) Vide ibid. n. 2.
- (g) Ibid. n. 4.
- (h) Ex Enarr. in Psal. XLVI, n. 1.
- (i) Vide ibid. n. 10.
- (j) Ibid. n. 13.
- (k) Ex Enarr. in Psal. XLVII, n. 11.
- (l) Ex Enarr. in Psal. XLVIII, serm. 1, n. 2.
- (m) Ex Enarr. in Psal. XLIX, n. 2.

losiora sunt animo secunda, quam corpori aduersa: prius enim corrumpunt prospera, ut inueniant aduersa quod frangant (a).

CC. *De remediis penitentis.*

Prima salus est, declinare peccatum: secunda est, non desperare de uenia. Nam ipse se in æternum perimit, qui apud misericordem iudicem ad penitentis remedia non recurrit (b).

CCI. *De bonis occultis sanctorum.*

Boni latent, quia bonum ipsorum in occulto est: nec visibile enim est, nec corporale, quod diligunt; et tam merita eorum sunt in abscondito constituta, quam præmia (c).

CCII. *De inimicis bonorum.*

Nullus bonorum inimicum habet, nisi mahum: qui ideo esse permittitur, ut aut corrigatur, aut per ipsum bonus exerceatur. Orandum est ergo pro inimicis, ut aut obtineatur eorum conversio, aut in nobis diuinæ bonitatis inueniatur imitatio (d).

CCIII. *De vigore fidei christianæ.*

Vigor fidei christianæ tribus temporibus inhiatur: uespere, mane, et meridie. Uespere enim Dominus in cruce, mane in resurrectione, meridie in ascensione. Unum ad patientiam occisi, aliud ad vitam resuscitati, tertium ad gloriam pertinet maiestatis in Patris dextera considentis (e).

CCIV. *De purgandis electis.*

Ad hoc exagitantur homines tribulationibus, ut uasa electionis euacuentur nequitia, et impleantur gratia (f).

CCV. *De bonis quæ nemo amittit inuitus.*

Potest homo inuitus amittere temporalia bona: nunquam uero, nisi uolens, perdit æterna (g).

CCVI. *De fine fidelium.*

Finis fidelium Christus est, ad quem cum peruenierit currentis intentio, non habet quod prosit amplius inuenire, sed habet in quo debeat permanere (h).

CCVII. *De tristitia.*

Melior est tristitia iniqua patientis, quam tristitia iniqua facientis (i).

CCVIII. *De peccatis præteritis.*

Reuocandus est animus a recordandis cum quadam delectatione præteritis, ne subrepto concupiscentia redcamus corde in Egyptum (j).

CCIX. *De ueritate.*

Bonum est a ueritate uinci. Ad correptionem superet ueritas uolentem: nam et inuitum ipsa superabit (k).

CCX. *De impunitate peccatorum.*

Peccata sive parua, sive magna, impunita esse non possunt: quia aut homine penitente, aut Deo iudicante plectuntur. Cessat autem uindicta diuina, si conuersio præcurrat humana. Amat enim Deus contentibus parcere; et eos, qui semetipsos iudicant, non iudicare (l).

CCXI. *De misero.*

Nullus miser de quantacumque miseria liberatur, nisi qui Dei misericordia præuenitur (m).

CCXII. *De remediis tribulationum.*

Fideliter supplicans Deo pro necessitatibus huius uitæ, et misericorditer auditur, et misericorditer

- (a) Ex Enarr. in Psal. L, n. 4.
- (b) Vide ibid. n. 3.
- (c) Vide Enarr. in Psal. LII, n. 7.
- (d) Ex Enarr. in Psal. LV, n. 4, et legitur in epistola I Callisti I pape.
- (e) Vide Enarr. in Psal. LIV, n. 18.
- (f) Ex Enarr. in Psal. LV, n. 13.
- (g) Vide ibid. n. 19.
- (h) Vide Enarr. in Psal. LVI, n. 2.
- (i) Ex Enarr. in eundem psal. n. 14.
- (j) In Psal. LVII, n. 10.
- (k) Ibid. n. 20.
- (l) Vide Enarr. in Psal. LVIII, serm. 1, n. 13.
- (m) Vide serm. 11 in eundem psal., n. 11. Est Aruiscanæ concilii canon. 14.

non auditur. Quid enim infirmo sit utile, magis novit medicus quam aegrotus. Si autem id postulat, quod Deus et praecepit et promittit, fiet omnino quod poscit: quia accipit charitas, quod parat veritas (a).

CCXIII. De propectu bonorum.

Propectus fidelium sine tentatione non evenit; nec sibi quisquam innotescit, nisi probationis examine: nec coronabitur, nisi qui vicerit; nec vincet, nisi qui certaverit. Quis autem certat, nisi inimicum habens, et tentationi resistens (b)?

CCXIV. De prophetiis implendis.

Stultus est, qui non credit denuntiationibus Prophetarum in paucis quae restant; cum videat tam multa completa, quae tunc non erant, quando praedicebantur implenda (c).

CCXV. De idolis.

Sic sunt qui colunt idola, quomodo qui in somnis vident vana. Si autem evigilet anima ipsorum, intelligit a quo facta sit, et non colit quod ipsa fecit (d).

CCXVI. De corporibus humanis.

Omnia corporis nostri, quae discernpta, vel putrefacta, vel etiam concremata, in quosdam dissolvuntur favillas, Deo perire non possunt. In illa enim elementa mundi eunt, unde sumpta sunt illa manu, quae tenet omnia (e).

CCXVII. De siti bona.

Qui Deo sitiunt, tota sua debent sitire substantia, id est, et anima et carne: quia et anima Deus dat panem suum, id est, verbum veritatis; et carni necessaria Deus praebet: quia utraque ipse facit, qui utraque fecit (f).

CCXVIII. De meditatione fidelium.

Qui otiosus et quietus non cogitat Deum; quomodo inter actus multos et laboriosa negotia de illo poterit cogitare? Meditetur ergo quae Dei sunt fidelis, cum vacat: et bene operandi substantiam quaerat, ne in actione deficiat (g).

CCXIX. De simulata innocentia.

Simulata innocentia, non est innocentia; simulata aequitas, non est aequitas: sed duplicatur peccatum, in quo est et iniquitas, et simulatio (h).

CCXX. De lumine.

Anima recedens a luce justitiae, quanto magis querit quod inveniat contra justitiam, tanto plus repellitur a lumine veritatis, et in tenebrosa demergitur (i).

CCXXI. De duabus civitatibus.

Duas in toto mundo civitates faciunt duo amores: Jerusalem facit amor Dei, Babyloniam, amor saeculi. Interroget ergo se quisque quid amet, et inveniet unde sit civis (j).

CCXXII. De praecepto Dei.

Omne praeceptum Dei leve est amanti: nec ob aliud intelligitur dictum, *Onus meum leve est* (Matth. xi, 30), nisi quia dat Spiritum sanctum, per quem diffunditur charitas in cordibus nostris, ut diligendo liberaliter faciamus, quod qui timendo facit, serviliter facit: nec est amicus recti, quando mallet, si fieri posset, id quod rectum est, non juberi (k).

CCXXIII. De charitate.

Plenitudo legis charitas est; quia per charitatem lex impletur, non per timorem. In tantum enim fiunt mandata justitiae, in quantum adjuvat spiritus gratiae (l).

(a) Vide Enarr. in Psal. LXX, n. 7.

(b) Ex Enarr. in eundem psal., n. 2.

(c) Ex Enarr. in Psal. LXXII, n. 1.

(d) Ibid. n. 4.

(e) Ibid. n. 6.

(f) Ibid. n. 7.

(g) Vide Ibid., n. 13.

(h) Ex Enarr. in Psal. LXXII, n. 11.

(i) Ibid.

(j) Ex Enarr. in Psal. LXXIV, n. 2.

(k) Ex Enarr. in Psal. LXXVII, n. 18.

(l) Ibid. n. 21.

CCXXIV. De operibus bonis.

Non sunt bona opera, nisi quae per fidem et dilectionem fiunt: quia alterum sine altero nullius virtutis fructum parit (a).

CCXXV. De lapsu Adam.

Ab eo quod formavit Deus, mutatus est Adam; sed in pejus, per iniquitatem suam: ab eo quod operatus est iniquitas, mutantur fideles; sed in melius, per gratiam Dei. Illa ergo mutatio fuit praevicatoris primi, haec mutatio dexteræ est Execelsi (b).

CCXXVI. De temporalibus deliciis.

In presenti vita et deliciæ temporales dulces sunt, et tribulationes temporales amaræ sunt: sed quis non bibat tribulationis poculum, metuens ignem gehennarum? et quis non contemnat dulcedinem saeculi, inhians bonis aeternæ vitæ (c)?

CCXXVII. De Trinitate.

In Trinitate divina tanta est substantiæ unitas, ut aequalitatem teneat, pluralitatem non recipiat (d).

CCXXVIII. Nullam mali esse naturam.

Omnia per Verbum facta sunt, et sine ipso factum est nihil. Cum itaque universæ naturæ per Verbum Dei factæ sunt, iniquitas per ipsum facta non est, quia iniquitas nulla substantia est: et peccatum non natura est, sed vitium naturæ, id appetentis quod non est ordinis sui (e).

CCXXIX. De iniquitate diaboli.

Sublatum est diabolo iniquitate sua vinclo, non quod habebat proprium, sed quod rapuerat alienum. Auferendo enim Christus quæ de magna ejus domo perierant, non furtum fecit, sed furtum recepit (f).

CCXXX. De profunditate iniquitatis.

Tunc hominem concludit profunditas iniquitatis, quando non solum immersus peccatis jacet, sed etiam volens ea defendere, perdit aditum confessionis (g).

CCXXXI. De auxilio Dei.

Cum Deus permittit, aut facit, ut aliqua tribulatione vexemur, etiam tunc misericors est: quia excita solum, et differens opem, non auxilium negat, sed desiderium movet (h).

CCXXXII. De Christianis.

Divites christiani, si veri christiani sunt, prorsus pauperes sunt, et in comparisonem caelestium bonorum, quæ sperant, omne aurum suum arenam deputant: quia ibi quisque habet divitias suas ubi delectationem (i).

CCXXXIII. De fide Abraham.

Fides Abraham, semen est Abraham. Proinde qui pertinent ad credulitatis similitudinem, ipsi pertinent ad hæredum promissionem (j).

CCXXXIV. De perseverantia in bono.

Nemo fidelium, quamvis multum profecerit, dicat, Sufficit mihi. Qui enim dixerit, remansit, et hæsit in via ante finem, qui non perseverabit usque in finem (k).

CCXXXV. De Deo.

Nullus in Deo locus est, nec est quo fugiatur ab ipso, nisi ad ipsum. Qui vult evadere offensum, confugiat ad placatum (l).

CCXXXVI. De duabus vitis.

Dux vitæ sunt; una est corporis, altera animæ. Sicut vita corporis, anima; ita vita animæ, Deus: et quomodo si anima deserat, moritur corpus; sic anima

(a) Enarr. in Psal. LXXVII, n. 41, et lib. de Gratia Christi, cap. 26.

(b) Ex Enarr. in Psal. LXXVII, serm. 1, n. 2, et est Augustini concilii canon 15.

(c) Aug. in eodem sermone, n. 3.

(d) Ibid., n. 5.

(e) Ibid.

(f) Ibid., n. 9.

(g) Ex Enarr. in eundem psal. LXXVII, serm. 2, n. 4.

(h) Ibid.

(i) Ibid. n. 11.

(j) Vide Ibid., n. 21.

(k) Ex Enarr. in Psal. LXXVII, n. 8.

(l) Ex Enarr. in Psal. LXXVII, serm. 1, n. 5.

moritur, si deorat Dens (a).

CCXXXVII. *De homine.*

A quo habet homo ut sit, apud illum habet ut ei bene sit (b).

CCXXXVIII. *De obedientia.*

Perfecte Deus evidenterque monstravit, quantum sit bonum obedientia: cum hominem in paradiso positum ab ea re prohibuit, quæ non erat mala. Sola tibi obedientia potuit tenere palmam: sola inobedientia incidit pœnam (c).

CCXXXIX. *Quomodo erudiantur boni.*

Interdum Dens per malos erudit bonos, et per temporalem potentiam damuandorum exercet disciplinam liberandorum (d).

CCXL. *De confessione.*

Apud misericordiam Dei plurimum valet confessio penitentis, quem facit peccator confitendo propitium, quem negando non facit nescium (e).

CCXLI. *De scientia.*

Humilitas virtus est, de scientia non gloriari: quia communis est omnibus, sicut lucis, ita participatio veritatis (f).

CCXLII. *Qualiter regantur corpora.*

Non caret regia potestate, qui corpori suo noverit rationaliter imperare. Vere dominator est terræ, qui carnem suam regit legibus disciplinæ (g).

CCXLIII. *De pœna et justitia.*

Quantum ad opera attingit quæ forinsecus aguntur, et qui timet pœnam, et qui amat justitiam, non facit contra mandatum: et ideo pares quidem sunt manu, sed disparæ corde; similes actione, dissimiles voluntate (h).

CCXLIV. *Quid diligatur.*

Hoc ab homine colitur, quod diligit. Unde quia Deus omnibus rebus major et melior invenitur, plus omnibus diligendus est, ut colatur (i).

CCXLV. *De corde.*

Rectum cor cum Deo est, quando propter Deum quaeritur Deus (j).

CCXLVI. *De benevolentia.*

De benevolentia est, non de malitia, cum lertatur justus in impios processisse vindictam: quia non peccatoris exitum placet, quem voluit corrigi; sed justitia Dei, qua scit multos posse converti (k).

CCXLVII. *De similitudine.*

Non vincit in bono malum, qui in superfleie bonus est, et in alto malus; opere parcens, corde sæviens; manu mitis, voluntate crudelis (l).

CCXLVIII. *De amore et timore.*

Ad omne opus bonum amor ducit et timor Dei: ad omne peccatum amor ducit et timor mundi. Ut ergo apprehendatur bonum, et declinetur malum; discernendum est, quid et diligere debeat, et timeri (m).

CCXLIX. *De felicitate.*

Nulla infelicitas frangit, quem felicitas nulla corrumpit (n).

CCL. *De divite paupere.*

Dives qui talis est, ut contemnat in se quidquid illud est, unde inflari superbia solet, pauper est Dei (o).

CCLI. *De gradibus pietatis.*

Ascensionum ad Deum sunt gradus, pietatis

¹ Augustinus, *Invenit*.

(a) Ex Enarr. in Psal. LXX, serm. 2, u. 3.

(b) *Ibid.* n. 6.

(c) *Ibid.* n. 7.

(d) Ex Enarr. in Psal. LXXIII, n. 8.

(e) Ex Enarr. in Psal. LXXIV, n. 3.

(f) Vide Enarr. in Psal. LXXV, n. 17.

(g) Vide *Ibid.*, n. 18.

(h) Ex Enarr. in Psal. LXXVII, n. 11.

(i) *Ibid.* n. 20.

(j) *Ibid.* n. 21.

(k) Ex Enarr. in Psal. LXXVIII, n. 14.

(l) *Ibid.*

(m) Ex Enarr. in Psal. LXXX, n. 13.

(n) Ex Enarr. in Psal. LXXXIII, n. 3.

(o) Ex Enarr. in Psal. LXXXV, n. 3.

affectus. Iter tuum voluntas tua est; amando accedis, negligendo recedis: constitutus in terra Deo jungeris, quia quæ Deo chara sunt diligis (a).

CCLII. *De petitionibus contractis Deo.*

Deus cum aliquid male postuletur, danlo irascitur, non dando miseretur (b).

CCLIII. *De mendacio.*

Incredibile est non mentiri hominem, ne capiatur qui mentitur, ut capiat (c).

CCLIV. *Item de mendacio.*

Quamvis omnis qui mentitur, velit celare quod verum est; non tamen omnis qui vult celare verum, mentitur. Plerumque enim verum non fallendo occulimus, sed tacendo. Neque enim mentitus est Dominus, cum ait: *Multa habeo vobis dicere, sed non potestis illa portare modo* (d) [Joan. xvi, 12].

CCLV. *De libero arbitrio.*

In primo homine patuit quid hominis arbitrium valeret ad mortem: in secundo autem, quid Dei adiutorium valeret ad vitam. Primus enim homo, non nisi homo: secundus vero homo, Deus et homo. Peccatum ergo factum est relicto Deo: justitia non fit sine Deo (e).

CCLVI. *De lege et peccato.*

Legis littera quæ docet non esse peccandum, si spiritus vivificator desit, occidit. Scire enim peccatum potius facit, quam cavere; et ideo magis augeri, quam minui: quia male concupiscentiæ etiam prævaricatio legis accedit (f).

CCLVII. *De mandato Dei et timore.*

Mandatum Dei si timore fit pœnæ, non amore justitiæ, serviliter fit, non liberaliter; et ideo nec fit. Non enim bonus fructus est, qui non de charitatis radice procedit (g).

CCLVIII. *De lege.*

Lex Dei secundum naturam est, cum homines quæ legis sunt faciunt, naturaliter faciunt, superato vitio, quod nec presidium legis abstulerat. Cum itaque per gratiam lex Dei in cordibus scribitur, quæ legis sunt naturaliter fiunt: non quia per naturam præventa sit gratia, sed quia per gratiam reparata natura (h).

CCLIX. *De gloria non habenda nisi in Deo.*

Nemo ex eo quod videtur habere gloriatur, tanquam non acceperit; aut ideo putet se accepisse, quia littera extrinsecus, vel ut legeretur apparuit, vel ut audiretur insouit. Nam si per legem justitia, ergo Christus gratis mortuus est. Porro autem si non gratis mortuus est, ascendens in altum captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus. Inde habet quicumque habet. Quisquis autem inde habere se negat, aut non habet, aut id quod habet, auferetur ab eo (i).

CCLX. *De homine et superbia.*

Homo factus erat immortalis. Deus esse voluit: non perdidit quod homo erat, sed perdidit quod immortalis erat; et de inobedientiæ superbia contracta est pœna nature.

CCLXI. *De laude fidei.*

Laus fidei est, non visa credere: præmium erit, creditorum adceptione gaudere.

CCLXII. *De sapientia.*

Sicut lac non transit nisi per carnem, ut parvulum pascat qui panem edere non potest: sic nisi sapientia Dei, quæ panis est Angelorum, ad homines dignaretur venire per carnem, nemo ad Verbi contemplandam divinitatem posset accedere. Quia ergo

(a) Ex Enarr. in Psal. LXXXV, n. 6.

(b) Vide *Ibid.* nn. 8 et 9.

(c) Ex libro contra Mendacium, cap. 4.

(d) *Ibid.* cap. 10.

(e) Ex Aug. epist. 187, ad Dardanum, u. 30.

(f) Ex libro de Spiritu et Littera, cap. 5.

(g) *Ibid.* cap. 14.

(h) Vide *Ibid.* cap. 27.

(i) Ex eodem libro cap. 20, et est canon 46 concilii Araucanici II.

lux a tenebris non poterat comprehendere, ipsa lux mortalitatem subit tenebrarum, et per similitudinem carnis peccati, participationem dedit luminis veri (a).

CCLXIII. De bona fama.

Odor bonus fama bona est, quam quisque bonæ vitæ operibus haurit : dum Christi vestigia sequitur, pedes quodammodo ejus pretioso unguenti odore perfundit (b).

CCLXIV. De cupiditate.

Non est in carendo difficultas, nisi cum est in habendo cupiditas : et ideo id solum recte diligitur, quod nunquam bene amittitur (c).

CCLXV. De eloquentia insipientis.

Qui affluit insipienti eloquentia, tanto magis cavendus est, quanto magis ab eo, in his quæ audire inutile est, delectatur auditor; et eum quem ornate dicere audit, etiam vere dicere existimat (d).

CCLXVI. De ingenio.

Bonorum ingeniorum clara est in dolens, in verbis disserentium verum amare, non verba. Quid enim prodest clavis aurea, si aperire quod volumus non potest? aut quid obest lignea, si hoc potest? quando nihil querimus, nisi patere quod clausum est (e).

CCLXVII. De hominis peccatore.

Omnis peccator in quantum peccator, non est diligendus : et omnis homo in quantum homo diligendus est propter Deum : Deus vero propter se ipsum, a quo habent omnes qui eum diligunt, et quod sunt, et quod eum diligunt (f).

CCLXVIII. De incommutabili bono.

Dominus ait, *Ego sum via, veritas, et vita* (Joan. xiv, 6). Hoc est. Per me venitur, ad me pervenitur, in me manent. Cum enim ad ipsum pervenitur, etiam ad Patrem pervenitur : quia per æqualem, ille cui æqualis est, cognoscitur; vinciente atque glutinante nos Spiritu sancto, ut in summo atque incommutabili bono sine fine maneamus (g).

CCLXIX. De mendacio et fallacia.

Multos invenimus, qui fallere velint : qui autem falli, neminem. Cum vero hoc alius sciens faciat, alius nesciens patitur : satis apparet, in una eademque re, illum qui fallitur, eo qui mentitur esse meliorem; quandoquidem pati melius est iniquitatem, quam facere (h).

CCLXX. De dilectione æternorum bonorum.

Inter temporalia atque æterna hoc interest, quod temporale plus diligitur antequam habetur, vilescit autem cum advenerit; non enim satiati animum, nisi incorruptibilis gaudii vera et certa æternitas : æternum vero ardentius diligitur adeptum, quam desideratum. Nemo enim plus de illo æstimat quam de se habet, ut fiat vilis, quia speratum est amplius : sed tanta est ibi excellentia, ut multo plus adeptura sit charitas, quam vel fides credidit, vel spes desideravit (i).

CCLXXI. De fame et inedia spirituali.

Qui in Scripturis sanctis non inveniunt veritatem quam querunt, fame laborant : qui autem non querunt quod in promptu habent, fastidii languore marcescunt, et par utrorumque periculum est, dum sapientia cibum et illis obcæcatio, et his inedia subtrahit (j).

CCLXXII. De laboribus peccatorum.

Non sunt condignæ passionibus huius temporis ad superventuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. Sæviat et fremat mundus, increpet linguis, coru-

set armis : quidquid fecerit, quantum erit ad illud quod accepturi sumus? Appendo quod patior contra id quod spero : hoc quidem sentio, illud spero; et tamen incomparabiliter majus est quod speratur, quam quod infertur. Quidquid est quod contra Christi nomen sævit, si potest vinci, tolerabile est : si non potest, proficit præmio cæli consequendo, et finis temporalis mali transit in perceptionem æterni boni (a).

CCLXXIII. De charitate.

Cum duobus præceptis charitatis tota Lex pendeat et Prophetæ, quanto magis est Evangelium, quo lex non solvitur, sed adimpletur; et de quo Dominus dicit, *Mandatum novum do vobis, ut vos invicem diligatis* (Joan. xiii, 34)? Caritas enim innovat homines; et sicut malignitas veteres, ita dilectio novos facit.

CCLXXIV. De flagello.

Quando corripit Deus genus humanum, et flagellis pie castigationis exagitat, exercet ante iudicium disciplinam, et plerumque diligit¹ quem flagellat, nolens invenire quem damnet. Flagellat autem simul et iustos et injustos; quia nemo est qui possit gloriari castum se habere cor, aut mundum se esse a peccato. Ita de gratia misericordie ejus veniunt etiam coronæ justorum.

CCLXXV. De passionibus fidelium.

Labor piorum exercitatio est, non damnatio. Nec enim conturbari debemus, cum aliquis sanctus gravia et indigna perpetitur, si oblitus non sumus quæ pertulerit Justus justorum Sanctusque sanctorum; cuius passio omnes superat passiones : quia cum auctore universitatis nulla cuiusquam est comparatio creaturæ.

CCLXXVI. De originali peccato.

Miseria generis humani, cuius nullum hominum ab exortu usque ad obitum videntur alienum, non pertinet ad justum Omnipotentis iudicium, si non esset originale peccatum (b).

CCLXXVII. De providentia Dei semper operantis.

Creatoris omninentis omnipotentia causa est subsistendi omni creaturæ : quæ virtus si ab eis, quæ condidit, regendis aliquando cessaret, simul omnium rerum species et natura concideret. Proinde quod Dominus ait, *Pater meus usque nunc operatur* (Joan. v, 17); continuationem quamdam operis ejus, quæ simul omnia continet atque administrat, ostendit. In quo opere etiam sapientia ejus perseverat, de qua dicitur, *Pertingit a fine usque in finem fortiter, et disponit omnia suaviter* (Sap. viii, 1). Idem etiam Apostolus sentit, cum Atheniensibus prædicans ait, *In quo vivimus, movemur, et sumus* (Act. xvii, 28). Qui si opus suum rebus creatis subtraheret, nec vivere, nec moveri, nec esse possemus. Et ideo sic Deus intelligendus est roquevisse ab omnibus operibus suis, ut jam nullam novam conderet creaturam; non ut conditas continere et gubernare cessaret (c).

CCLXXVIII. De vero sabbato.

Observatione sabbati, quæ vacatione unius diei figurabatur, ablata, perpetuum sabbatum observat, qui spe futuræ quietis sanctis est operibus intentus; nec ipsis bonis actibus suis quasi de propriis et de his quæ non acceperit, gloriatur; illum in se operari cognoscens, qui simul operatur et quietus est (d).

CCLXXIX. De requie Dei.

Requies Dei recte intelligentibus ea est, quæ nullius indiget bono. Et ideo certa requies nobis in illo est, quia beatificamur bono quod ipse est : non ipse eo quod nos sumus. Nam et nos aliquid bonum ab ipso sumus, qui fecit omnia bona valde, in quibus fecit et nos. Porro alia res bona præter ipsum nulla est, quam ipse non fecit : ac per hoc nullo bono alieno eget, qui bono quod fecit non eget (e).

¹ Alias, non eligit.

(a) Ex Aug. serm. 279, de Paulo apostolo, n. 4.

(b) Ex libro I operis imperf., c. p. 3.

(c) Ex libro 4 de Genesi ad litteram, cap. 12.

(d) Ibid. cap. 13.

(e) Ibid. cap. 16.

(c) Vide serm. i in Pasch. xxxiii, n. 6.

(d) Ex libro 3 de Doctrina Christiana, cap. 13.

(e) Ibid. cap. 37.

(f) Ex libro 4 de Doctrina Christiana, cap. 3.

(g) Ibid. cap. 11.

(h) Ex libro 1 de Doctrina Christiana, cap. 27.

(i) Ibid. cap. 34.

(j) Ibid. cap. 36.

(k) Ibid. cap. 38.

(l) Ex libro 2 de Doctrina Christiana, cap. 6.

CCLXXX. De initio temporum.

Factæ creaturæ motibus cœperunt currere tempora. Unde ante creaturam frustra tempora requiruntur, quasi possint inveniri ante tempora. Motus enim si nullus casset vel spiritualis, vel corporalis creaturæ, quæ per præsens præteritis futura succederent, tempus nullum omnino esset. Moveri autem creatura utique non posset, si non esset. Potius ergo tempus a creatura, quam creatura cœpit a tempore. Utrumque autem ex Deo. Ex ipso enim, et per ipsum, et in ipso sunt omnia (a).

CCLXXXI. Omnia Dei arbitrio regi.

Cum Salvator dicit, unum passerem non cadere in terram sine voluntate Dei (*Math. x, 29*), et quod fenum agri, quod post paululum mittendum est in cilibanum, ipse tamen formet, ac vestiatur (*Id. vi, 30*): nonne confirmat, non solum istam mundi partem rebus mortalibus et corruptibilibus deputatam, verum etiam vilissimas ejus abjecti-simasque particulas divina providentia regi; ne fortuitis perturbari motibus ea, quorum causas comprehendere non possumus, astinemus (b)?

CCLXXXII. De anima rationali.

Anima rationalis in ea debet erigi, quæ in spirituum natura maxime excellunt; ut quæ sursum sunt sapiat, non quæ super terram (c).

CCLXXXIII. De miraculis naturalibus.

Naturarum conditor Deus nihil in miraculis contra naturam facit, nec quod novum est consuetudine, repugnans est rationi. Nobis ergo videntur contra naturam inscripta, quibus aliter naturæ cursus innotuit, non autem Deo, cui hoc est natura quod fecerit (d).

CCLXXXIV. De incommutabili ratione operum Dei.

Omne corpus in omne corpus posse mutari credibile est: quodlibet autem corpus in animam rationalem posse converti, credere absurdum est. Quoniam Deus sic est omnipotens, ut nunquam suæ rationis instituta convellat (e).

CCLXXXV. De merito voluntatis.

Sicut aer ex præsentis lumine non factus est lucidus, sed fit; quia si factus esset, non autem fieret, etiam absente lumine lucidus permaneret: sic homo Deo præsentis illuminatur, absente autem tenebatur; a quo non locorum intervallis, sed voluntatis aversione disceditur (f).

CCLXXXVI. Deo obediendum.

Magna est utilitas hominis, jubenti Deo, etiam incognita jussionis ratione servire. Jubendo enim Deus a ille facit, quicquid jubere voluerit: de quo metuentium non est, ne non profutura præcipiat; nec fieri potest ut voluntas propria non grandi ruinæ pondere super hominem cadat, si eam voluntati superioris extollendo præponat (g).

CCLXXXVII. De bono humanæ naturæ.

Quam excellens bonum sit natura humana, hoc maxime apparet, quod datum ipsi sit ut possit summi et incommutabilis boni adherere naturæ. Quod si noluerit, bono se privat, et hoc ei malum est: unde per justitiam Dei etiam cruciatus consequitur. Quid enim iam iniquum, quam ut bene sit desertori boni? Aliquando autem amissi superioris boni non sentitur malum, dum habetur quod est amatum inferius bonum. Sed divina justitia est, ut qui voluntate amisit quod amare debuit, amittat cum dolore quod amavit, et naturarum creator ubique laudetur. Adhuc enim bonum est, quod dolet amissum bonum. Nam nisi aliquid bonum remansisset in natura, nullius amissi boni dolor esset in pœna (h).

CCLXXXVIII. De potestate nocendi.

Nocendi cupiditas potest esse a suo cuique animo prava. Non est autem potestas nisi a Deo, et hæc abdita atque ejus judicia; quoniam non est iniquitas apud Deum (a).

CCLXXXIX. Quale bonum sit Deus.

Quantum et quale bonum sit Deus, etiam ex hoc evidenter ostenditur, quod nulli ab eo recedenti bene est: quia et qui gaudent in mortiferis voluptatibus, sine doloris timore esse non possunt; et qui omnino malum desertionis suæ majore superbix stupore non sentiunt, aliis, qui hæc discernere noverunt, quanta miseria premanatur apparet: ut si nolint recipere medicinam talia devitandi, valeant ad exemplum quo possint talia devitari (b).

CCXC. Quod nulla creatura mala sit in natura.

Sicut vera ratio docet meliorem esse creaturam, quam prorsus nihil delectat illicitum: ita eadem ratio docet etiam illam bonam esse, quæ in potestate habet illicitam delectationem ita colibere, ut non solum de cæteris licitis recteque factis, verum etiam de ipsis prave delectationis coercitione lætetur (c).

CCXCI. De magnis operibus Domini.

Magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates ejus prævidet bonos futuros, et creat: prævidet futuros malos, et creat: se ipsum ad fruendum præbens bonis, multa munera suorum largiens etiam malis; misericorditer ignoscens, juste ulciscens; itemque misericorditer ulciscens, juste ignoscens; nihil metuens de cujusquam malitia, nihil indigens de cujusquam justitia; nihil sibi consulens de operibus bonorum, et bonis consulens etiam de pœnis malorum (d).

CCXCII. De superbia.

Cum superbia sit amor excellentiæ propriæ, invidentia vero sit odium felicitatis alienæ; quid unde nascatur in promptu est. Amando enim quisque excellentiam suam, vel paribus invidet, quod ei coæquantur; vel inferioribus, ne sibi coæquantur; vel superioribus, quod eis non coæquantur. Superbiendo ergo quisque invidet, non invidendo superbis est (e).

CCXCIII. De plenitudine divinitatis in Christo.

Plenitudo divinitatis in Christo dicta est et corporaliter habitare, non quia divinitas corpus est: sed quia sacramenta Veteris Testamenti appellabantur umbræ futuri, propter umbrarum comparisonem corporaliter dicta est in Christo plenitudo divinitatis habitare, quod in illo impleantur omnia, quæ illis umbris figurata sunt; ac sic quodam modo umbrarum præcedentium ipse sit corpus, hoc est, figurarum et significationum illarum ipse sit veritas (f).

CCXCIV. De vitis expugnandis.

Actio in hac vita pia est, Deum colere, et in ejus gratia contra vitia interna pugnare, eisque usque ad illicita instigantibus cogentibusve non cedere; et ubi ceditur, indulgentiam, atque ut non cedatur, adjutorium Dei, affectu religiose pietatis exposcere. In paradiso autem, si nemo peccasset, non esset actio pietatis expugnare vitia; quia felicitatis esset permanens, vitia non habere (g).

CCXCV. De fortitudine christiana et Gentilium.

Fortitudinem Gentilium mundana cupiditas, fortitudinem autem Christianorum Dei charitas facit, quæ diffusa est in cordibus nostris, non per voluntatis arbitrium, quod est a nobis; sed per Spiritum sanctum, qui datus est nobis (h).

CCXCVI. Vitium nisi in aliquo bono case non potest.

Non potest esse ullum malum, nisi in aliquo bono: quia non potest esse nisi in aliqua natura; omnis

(a) Ex libro 3 de Genesi ad litteram, cap. 3.

(b) Ibid. capp. 21 et 22.

(c) Ex libro 6 de Genesi ad litteram, cap. 12.

(d) Ibid. cap. 13.

(e) Ex libro 7 de Genesi ad litteram, cap. 12 et 20.

(f) Ibid. ex lib. 8, cap. 12.

(g) Ibid. cap. 17.

(h) Ibid. cap. 14.

(a) Ex libro 11 de Genesi ad litteram, cap. 4.

(b) Ibid. cap. 5.

(c) Ibid. cap. 7.

(d) Ibid. cap. 11.

(e) Ibid. cap. 14.

(f) Ex libro 12 de Genesi ad litteram, cap. 7.

(g) Ex libro 1 operis impert., cap. 70.

(h) Ibid. cap. 85, et est canon 17 Aræusianæ concilii.

autem natura in quantum natura, bona est (a).

CCCXVII. *Nullis meritis gratiam præcedenti.*

Debetur merces bonis operibus, si fiant: sed gratia, quæ non debetur, præcedit, ut fiant (b).

CCCXVIII. *De circumcissione et Baptismo.*

Circumcisio carnis lege præcepta est; quia non posset melius per Christum significari regenerationis auctoritas tolli originale peccatum. Cum præputio quippe omnis homo nascitur, quemadmodum cum originali peccato. Et octavo die lex circumcisi carnem præcepit: quia Christus die dominico resurrexit, qui post septimum sabbati octavus est. Et circumcisus præputiatus gignit, trajiciens in illum, quo ipse jam caruit: sicut baptizatus in filium quem generat carne, reatum tamen trajicit originis, a quo ipse jam liber est (c).

CCCXIX. *De Adam primo et secundo.*

Primus homo Adam sic olim defunctus est, ut tamen post illum secundus homo sit Christus, cum tot hominum millia inter illum et hunc orta sint: et ideo manifestum est, pertinere ad illum omnem qui ex illa successione propagatus nascitur; sicut ad istum pertinet omnis qui gratiæ largitate in illo renascitur. Unde fit ut totum genus humanum quodammodo sint homines duo, primus et secundus (d).

CCC. *De judiciis Dei.*

Nulla modo judiciis hominum comparanda sunt judicia Dei: quem non dubitandum est esse justum, etiam quando facit quod hominibus videtur injustum (e).

CCCI. *De nativitate justorum.*

Justus ex Deo, non ex hominibus nascitur: quoniam renasendo, non nascendo, fit justus. Unde etiam renati filii Dei vocantur (f).

CCCII. *De naturæ humanæ qualitate.*

Natura humana etsi mala est, quia vitata est; non tamen malum est, quia natura est. Nulla enim natura, in quantum natura est, malum est: sed prorsus bonum, sine quo bono ullam esse non potest vitium; quamvis sine vitio possit esse vel nunquam vitata, vel sanata natura (g).

CCCIII. *De morte peccatorum.*

Justum Dei judicium est, ut peccato suo quisque pereat, cum peccatum Deus non faciat: sicut mortem non facit, et tamen quem morte dignum sensit, occidit; unde legitur, *Mors et vita a Deo est (Eccli. xi, 14)*. Quæ duo inter se non esse contraria profecto videt, quisquis ab operibus divinis judicia divina discernit: quia aliud est creando non instituisse mortalem, aliud judicando plectere peccatorem (h).

CCCIV. *De pœna peccati.*

Deus quidem mundum fecit, et corpora prorsus omnia. Sed ut corpus corruptibile aggravet animam, et caro concupiscat adversus spiritum, non est præcedens natura hominis instituti, sed consequens pœna damnati (i).

CCCV. *De opere in quacumque natura.*

Quantalibet vitii turpetur quacumque natura, institutio ejus semper est bona. Nam sicut institutio corporis bona est, etiam quando nascitur morbidus; et institutio animi bona est, etiam quando nascitur fatuus: sic institutio ipsius hominis bona est, quando nascitur peccati originalis obnoxius (j).

CCCVI. *De abolitione peccati.*

Sicut quidam parentes aggravant originale peccatum, ita quidam relevant; sed nullus tollit, nisi ille

de quo dictum est, *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi (Joan. i, 29)*: cui nullum bonum hominis impossibile, nullum malum est insanabile (a).

CCCVII. *De gratia Dei.*

Non ad merita hominum, sed ad Dei misericordiam pertinet, cum ex illa massa primi hominis, cui merito mors debetur, quisque liberatur. Non est enim iniquitas apud Deum: quia neque remittendo, neque exigendo quod debetur, iniustus est; et ibi gratuita est iniquitas, ubi justa posset esse vindicta (b).

CCCVIII. *Neminem, nisi Deo miserante, salvari.*

Natura humana, etiam in illa integritate, in qua est condita, permaneret, nullo modo se ipsam, Creatore suo non adjuvante, servaret. Unde cum sine Dei gratia salutem non posset custodire quam accepit; quomodo sine Dei gratia potest recuperare quam perdidit (c)?

CCCIX. *Nihil excusationis competere peccatori.*

Inexcusabilis est omnis peccator vel reatu originis, vel additamento etiam propriæ voluntatis, sive qui novit, sive qui ignorat; sive qui judicat, sive qui non judicat. Quia et ipsa ignorantia in eis qui intelligere noluerunt, sine dubitatione peccatum est: in eis autem qui non potuerunt, pœna peccati. Ergo in utrisque non est excusatio, sed justa damnatio (d).

CCCX. *De his qui Spiritu Dei aguntur.*

Plus est procul dubio agi, quam regi. Qui enim regitur, aliquid agit; et ideo regitur, ut recte agat; qui autem agitur, agere ipse aliquid vix intelligitur. Et tamen tantum præstat voluntatibus nostris gratia Salvatoris, ut non dubitet Apostolus dicere, *Quotquot Spiritu Dei aguntur, hi filii sunt Dei (Rom. viii, 14)*. Nec aliquid in nobis libera voluntas melius agere potest, quam ut illi se commendet, qui mala agere non potest (e).

CCCXI. *De resurrectione.*

Liberari a corpore mortis hujus, omni sanato languore concupiscentiæ carnis, est non ad pœnam corpus recipere, sed ad gloriam (f).

CCCXII. *Nihil hominem posse sine Deo.*

Multa Deus facit in homine bona, quæ non facit homo: nulla vero facit homo, quæ non Deus facit ut faciat homo (g).

CCCXIII. *De vera justitia.*

Justitia secundum quam justus ex fide vivit, quoniam per spiritum gratiæ homini ex Deo est, vera justitia est: quæ licet non immerito in aliquibus justis pro hujus vite capacitate perfecta dicitur; parva tamen est ad illam magnam, quam caput aequalitas Angelorum: quam qui nondum habebat, et propter illam quæ jam inerat, perfectum, et propter istam quæ adhuc deerat, imperfectum se esse dicebat. Sed plane minor ista justitia facit meritum: major illa facit præmium. Unde qui istam non sequitur, illam non assequitur (h).

CCCXIV. *De mortalitate Christi secundum carnem.*

De uno solo mediatore Dei et hominum homine Christo Jesu fides catholica novit, quod pro nobis mortem, id est, peccati pœnam sine peccato subire dignatus est. Sicut enim solus ideo factus est hominis filius, ut nos per illum Dei filii fieremus: ita solus suscepit sine malis meritis pœnam, sicut nos per illum sine meritis gratiam. Quia sicut nobis non debebatur aliquid boni, ita nec illi aliquid mali. Commendans ergo dilectionem suam in eos, quibus daturus erat indebitam vitam, pati pro eis indebitam

* Alias, *regenerati*.

(a) Ex libro 1 Operis imperf. cap. 114.
 (b) Ibid. cap. 153, estque canon 18 Arauscani concilii.
 (c) Ex libro 2 Operis imperf. cap. 75.
 (d) Ibid. cap. 163.
 (e) Ex libro 3 Operis imperf. cap. 24.
 (f) Ibid. cap. 51.
 (g) Ibid. cap. 206.
 (h) Ex libro 4 Operis imperf. cap. 52.
 (i) Ibid. cap. 67.
 (j) Ibid. cap. 115.

(a) Ex libro 4 de Operis imperfecti, cap. 152.

(b) Ex epist. Augustini 186 ad Paulinum, n. 16.

(c) Ibid. n. 37, estque Arauscani concilii canon 19.

(d) Ex epistola 194 Augustini ad Sixtum, n. 27.

(e) Ex libro de Gestis Pelagii, cap. 8.

(f) Ex libro primo contra Duas Epistolas Pelagianorum cap. 11.

(g) Ex libro secundo contra Duas Epistolas Pelagianorum, cap. 8, et est canon 20 Arauscani concilii.

(h) Ex libro tertio contra Duas Epistolas Pelagianorum, cap. 7.

mortem voluit (a).

CCCXV. De natura et gratia.

Sicut eis qui volentes in lege justificari, a gratia exciderunt, verissime dicit Apostolus, *Si ex lege iustitia est, ergo Christus gratis mortuus est (Galat. II, 21)*: sic eis, qui gratiam quam commendat et percipit fides Christi, putant esse naturam, verissime dicitur, *Si per naturam iustitia est, ergo Christus gratis mortuus est. Jam hic enim erat lex, et non justificabat: jam hic erat et natura, et non justificabat. Ideo Christus non gratis mortuus est, ut et lex per illum impleretur, qui dixit, Non veni solvere legem, sed adimplere (Matth. v, 17)*; et natura per Adam perditam, per illum repararetur, qui dixit, venisse se querere et salvare quod perierat (Luc. XIX, 10) (b).

CCCXVI. De misericordia et iudicio.

Posse habere fidem, sicut posse habere charitatem, naturæ est hominum: habere autem fidem, quemadmodum habere charitatem, gratiæ est fidelium. Sed cum voluntas credendi aliis præparetur, aliis non præparetur a Domino; discernendum est, quid veniat de misericordia eius, quid de iudicio. Universæ enim viæ Domini misericordia et veritas. Investigabiles autem sunt viæ ipsius. Investigabiles igitur sunt, et misericordia qua gratis liberat, et veritas qua iuste iudicat (c).

CCCXVII. De auxiliando.

Nemo erigit quidquam ad id in quo ipse est, nisi aliquantum ad id in quo est ille, descendat (d).

CCCXVIII. De contemnenda mundi gloria.

Quas vires nocendi habeat humanæ gloriæ amor, non sentit, nisi qui ei bellum indixerit. Quia etsi cuiquam facile est laudem non cupere, dum negatur; difficile est ea non delectari, cum offertur (e).

CCCXIX. De temporalibus bonis relinquendis.

Omnes mundi opes contemnit, qui non solum quantum potuit, sed etiam quantum voluit habere, contemnit. In quo cavendum est, ne subrepat elatio. Utilius enim terrena opulentia humiliter tenetur, quam superbe relinquatur (f).

CCCXX. De colibenda ira.

Nulli irascenti ira sua videtur iniusta. Unde ab omni indignatione cito recedendum est ad mansuetudinis lenitatem. Nam pertinax motus facile in ejus odium transit, cui non celeriter ignoscitur (g).

CCCXXI. De lege et gratia.

Qui dedit legem, ipse dedit et gratiam: sed legem per servum misit, cum gratia ipse descendit: ut quia lex ostendit peccata, non tollit; volentes legem suis viribus exsequi, nec valentes, cogantur ad gratiam, quæ et impossibilitatis morbum, et inobedientiæ aufert reatum (h).

CCCXXII. De sabbato.

Verum sabbatum christianus observat, abstinens ab opere servili, id est, a peccato: quoniam qui facit peccatum, servus est peccati (i).

CCCXXIII. De his quæ hominum propria sunt.

Nemo habet de suo, nisi mendacium et peccatum. Si quid autem habet homo veritatis atque justitiæ, ab illo fonte est, quem debemus sitire in hac eremo; ut ex eo quasi quibusdam guttis irrorati, non deficiamus in via (j).

CCCXXIV. De inseparabili opere Patris et Filii.

Quod Pater cum Christo facit, Christus facit: et

(a) Ex libro quarto contra Duas Epistolas Pelagianorum, cap. 4, et est canon 2 Arausici concilii.

(b) Ex libro de Gratia et libero arbitrio, cap. 13, et est canon 21 Arausici concilii.

(c) Ex libro primo de Prædestinatione Sanctorum, cap. 5, 6.

(d) Ex epistola 11, ad Nebridium, n. 4.

(e) Ex epistola 22, ad Aurelium, n. 8.

(f) Ex epistola 51, ad Paulinum, n. 5.

(g) Vide epist. 38, ad Proferum, n. 2.

(h) Ex tract. 3 in Joannis Evangelium, n. 2.

(i) Ibid. n. 19.

(j) Ex tract. 5 in Joan. n. 1, estque 22 canon Arausici concilii.

quod Christus cum Patre facit, Pater facit: nec seorsum aliquid agit inseparabilis charitas, maiestas, potestas: sicut ipse Dominus dicit, *Ego et pater unum sumus (Joan. x, 30)* (a).

CCCXXV. Cui prosit Baptismi sacramentum.

Regenerationis gratiam ita etiam hi non minuant, qui ejus dona non servant; sicut lucis nitorem loca immunda non polluunt. Qui ergo gaudes Baptismi perceptione, vive in novi hominis sanctitate; et tenens fidem quæ per dilectionem operatur, habe bonum quod nondum habes, ut prosit tibi bonum quod habes (b).

CCCXXVI. De veritate.

Sic est veritas Christus, ut totum verum accipiat in Christo: verum Verbum Dei, Deus æqualis Patri; vera anima, vera caro, verus homo, verus Deus, vera nativitas, vera passio, vera mors, vera resurrectio. Si aliquid horum dixeris falsum, intrat putredo: de veneno serpentis nascuntur vermes mendaciorum, et nihil integrum remanebit; quia ubi fuerit falsi alicujus corruptio, ibi veritatis integritas non erit (c).

CCCXXVII. De charitate.

Quanta est charitas, quæ si deat; frustra habentur cetera: si adsit, habentur omnia (d)!

CCCXXVIII. Quomodo Christus reliquerit Patrem et matrem.

Reliquit Christus Patrem; quia cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exiunxit, formam servi accipiens. Hoc est enim, Reliquit Patrem; non quia deseruit, et recessit a Patre: sed quia non in ea forma apparuit hominibus, in qua æqualis est Patri. Reliquit autem matrem, relinquendo Synagogam Judæorum, de qua secundum carnem natus est; et in hærendo Ecclesiæ, quam ex omnibus gentibus congregavit (e).

CCCXXIX. De comparatione primi Adam et secundi.

Dormit Adam, ut fiat Eva: moritur Christus, ut fiat Ecclesia. Dormiente Adam, sit Eva de latere: mortuo Christo, lancea perforatur latus, ut profluant Sacramenta, quibus formetur Ecclesia. Unde merito Apostolus ipsum Adam dicit formam futuri. Quia sicut omnes in Adam moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur (f).

CCCXXX. De incarnatione Verbi.

Deus homo factus est: quid futurus est homo, propter quem Deus factus est homo (g)?

CCCXXXI. De duabus nativitatibus hominum.

Una est nativitas de terra, alia de celo; una est de carne, alia de spiritu; una est de æternitate, alia de mortalitate; una est de masculo et femina, alia de Deo et Ecclesia. Sed ipsæ duæ singulares sunt: quomodo enim uterus non potest repeti, sic nec Baptismus iterari (h).

CCCXXXII. De diversitate bonorum.

Si visibilia attendas, nec panis est Deus, nec aqua est Deus, nec lux ista est Deus, nec vestis est Deus, nec domus ista est Deus: omnia enim hæc visibilia sunt, et singula sunt. Quod enim est panis, non hoc est aqua, et quod est vestis, non hoc est domus; et quod sunt ista, non hoc est Deus: visibilia enim sunt. Deus autem totum tibi est, quod recte desideras, et omnium bonorum varietas uno fonte profunditur. Quoniam cum sua tribuit, se ipsum sub diversis numerum suorum nominibus impertit (i).

(a) Ex Tract. 5 in Joan. n. 1, estque 22 canon Arausici concilii.

(b) Vide ibid. n. 15.

(c) Ex Tract. 8 in Joan. n. 5.

(d) Ex Tract. 9 in Joan. n. 8.

(e) Ibid. n. 10.

(f) Ibid.

(g) Ex Tract. 10 in Joan. n. 1.

(h) Ex Tract. 11 in Joan. n. 6.

(i) Ex Tract. 13 in Joan. n. 5.

CCCXXXIII. *De intellectu.*

Anima carnalia appetens feminæ comparatur non habenti rectorem virum, qui est intellectus, cujus eam oportet sapientia gubernari: non quasi aliud sit quam anima; sed quia obtutus quidam occultus sit animæ. Sicut enim exteriores oculi quiddam sunt carnis: ita mens quiddam est animi, quod in eo secundum participationem divinæ rationis excellit. Et tunc omnibus motibus suis bene præsidet, cum superna luce radiatur, ut sit in ea lumen verum, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum (a).

CCCXXXIV. *De loco orationis.*

Qui supplicaturus Deo locum aptum et sanctum requirit, interiora tua munda, et omni inde mala cupiditate depulsa, præpara tibi in cordis tui pace secretum. Volens in templo orare, in te ora: et ita age semper, ut Dei templum sis. Ibi enim Deus exaudit, ubi habitat (b).

CCCXXXV. *De homine interiore.*

Sensus corporis corporalia nuntiant cordi. Et non omnium facultas eadem: quia non inde videtur, unde auditur; nec unde sapor, inde et odor capitur: nec hi ministri sine tactu ad lævia et aspera, calida et frigida, humida et sicca, discernenda sufficiunt. Incorporea vero animus suo tantum sensu dijudicat, et omnes varietates uno motu attingit, et quidquid discretionis inter bona et mala, justa et injusta rationabiliter invenit, unus est intentionis affectus: ut ibi imago Dei appareat, ubi unum idemque est quod mens potest quantum potest (c).

CCCXXXVI. *De vita Filii Dei.*

Dei Filius Deus vitam habere in semetipso, sicut habet Pater, non participando adeptus est, sed nascendo. Vitam enim genuit Pater vita; nec differt in aliquo essentia gignentis et geniti; cum sic ex Patre sit Filius, ut consempiternæ æqualitatis non una quidem persona, sed una sit deitas (d).

CCCXXXVII. *De iudicio.*

Quamvis nunquam recedat a Filio Pater; ad iudicandos tamen vivos et mortuos non ipse dicitur, sed Filius adfuturus: quia ibi nec Patris, nec Filii deitas, sed illa forma videbitur Filii, quam sibi per sacramentum incarnationis univit. Ipsa ergo erit iudex, quæ sub iudice stetit; ipsa iudicabit, quæ iudicata est: ut videant impij ejus gloriam, in cujus mansuetudinem fremuerunt¹. Talis ergo apparebit iudex, qualis videri possit, et ab eis quos coronaturus, et ab eis quos damnaturus est. Pater autem non apparebit; quia forma servi non est indutus: sed Filio, qui etiam homo factus est, dedit iudicii potestatem (e).

CCCXXXVIII. *De voluntate Dei et hominis.*

Suum voluntatem homines faciunt, non Dei, quando id agunt quod Deo displicet. Quando autem ita faciunt quod volunt, ut divinæ servant voluntati: quamvis volentes agant quod agunt; illius tamen voluntas est, a quo et præparatur, et jubetur quod volunt (f).

CCCXXXIX. *De doctrina Patris per Verbum.*

Si illum docet Pater, qui audit Verbum ejus; quære quid sit Christus, et invenies Verbum ejus; *In principio erat Verbum* (Joan. 1, 1): non autem, *In principio Deus fecit Verbum*; sicut, *In principio Deus fecit cælum et terram* (Gen. 1, 1). Verbum enim Dei Deus est, non creatura: nec factum inter omnia, sed per quod facta sunt omnia. Ut ergo ad talis

Verbi doctrinam homo in carne constitutus posset accedere; *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis* (Joan. 1, 1, 3, 14) (a).

CCCXL. *De corpore Christi.*

Caro Christi fidelium vita est, si corpus ipsius esse non negligant. Fiant ergo corpus Christi, si volunt vivere de spiritu Christi; de quo non vivit, nisi corpus Christi (b).

CCCXLI. *Qui edunt corpus Christi.*

Escam vitæ accipit, et æternitatis poculum bibit, qui in Christo manet, et cujus Christus habitat est. Nam qui discordat a Christo, nec carnem ejus manducat, nec sanguinem bibit: etiamsi tantæ rei Sacramentum ad iudicium sæ præsumptionis quotidie indifferenter accipiat (c).

CCCXLII. *De malorum felicitate.*

Vellet mundana sapientia, ut nunquam permitteret Deus eos qui mali sunt esse felices: quod utique non sinit; sed ideo mali cum habent quod volunt, felices putantur, quia quid sit felicitas ignorant¹ (d).

CCCXLIII. *De mutatione cordis.*

Aliud est migrare corpore, aliud corde. Migrat corpore, qui motu corporis mutat locum: migrat corde, qui motu cordis mutat affectum. Si aliud amas, aliud amabas; non ibi es, ubi eras (e).

CCCXLIV. *De chrismate.*

Christi nomen a chrismate est, id est, ab unctione. Quia ideo omnis christianus sanctificatur, ut intelligat se non solum sacerdotalis et regis dignitatis esse consortem, sed etiam contra diabolum fieri luctatorem (f).

CCCXLV. *De lumine.*

Sequamur Christum lumen verum, ne ambulemus in tenebris. Tenebræ autem metuendæ sunt morum, non oculorum: et si oculorum, non exteriorum, unde discernitur, non album et nigrum, sed justum et injustum (g).

CCCXLVI. *De incarnatione Verbi.*

Catholica fides Dominum Jesum Christum et verum Deum et verum hominem credit, et prædicat. Utrumque enim scriptum est, et utrumque verum est. Qui Deum tantummodo asserit Christum, medicinam negat qua sanatus est: qui hominem tantummodo asserit Christum, potentiam negat, qua creatus est. Utrumque ergo, anima fidelis ac recta, suscipe: et Deus Christus est, et homo Christus est. Qualis Deus Christus? Æqualis Patri, unum cum Patre. Qualis homo Christus? Virginis filius, trahens de homine mortalitatem, non trahens iniquitatem (h).

CCCXLVII. *De missione Verbi.*

Missus est Dominus Christus a Patre, non recessit a Patre. Missio ejus incarnatio fuit, et invisibili deitati hoc fuit in hunc mundum venire, quod apparere. Quod si cito caperetur, non opus erat ut crederetur. Credendo ergo capitur, quod nisi credatur, nunquam intelligitur (i).

CCCXLVIII. *De Patre et Filio.*

Ut recte credatur Pater et Filius, ipse Filius audiendus est, dicens, *Ego et Pater unum sumus* (Joan. x, 30). Duobus enim verbis duæ simul hæreses detrunçantur. Nam per id quod ait, *unum*, Arium perculit; per illud quod ait, *sumus*, Sabellium stravit: quia nec, *sumus*, de uno; nec, *unum*, diceret de diverso (j).

¹ Augustinus, ignoratur.

(a) Ex Tract. 26 in Joan. n. 8.

(b) Ibid. n. 13.

(c) Vide ibid. n. 18.

(d) Vide Tract. 28 in Joan. n. 7.

(e) Ex Tract. 52 in Joan. n. 1.

(f) Vide Tract. 33 in Joan. n. 3.

(g) Ex Tract. 35 in Joan. n. 4.

(h) Ex Tract. 30 in Joan. n. 2.

(i) Ibid. n. 7.

(j) Ibid. n. 9.

• Alias, *sæviorum*.

(a) Vide Tract. 15 in Joan. n. 19.

(b) Ibid. n. 23.

(c) Vide Tract. 18 in Joan. nn. 3, 10.

(d) Vide Tract. 19 in Joan. nn. 13, 13.

(e) Ibid. n. 16.

(f) Ibid. n. 19, et est canon 25 Arausicanæ concilii.

CCCLXIX. De Deo et homine Jesu Christo.

Utrumque oportet noverimus in Christo, et unde aequalis Patri est, et unde illo major est Pater. Illud Verbum est, illud caro; illud Deus est, illud homo: sed unus est Christus Deus et homo (a).

CCCL. De unitate divinæ Trinitatis.

Multorum hominum multæ sine dubio animæ, et multa sunt corda: sed ubi per dilectionem fidemque adherent Deo, sunt animes una anima, et cor unum. Si ergo charitas Dei, quæ diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis, tantam unitatem multarum animarum et multorum cordium facit; quanto magis certiusque in Patre et Filio et Spiritu sancto æterna et incommutabilis unitas manet, ubi indifferens Trinitas unus Deus est, unum lumen, unumque principium (b)?

CCCLI. De doctrina Patris ad Filium.

Non sic docuit Pater Filium, quasi inductum genuerit, et scientiam contulerit nescienti: sed temporalis doctrina est temporalis essentia; et hoc est a Patre doceri, quod est a Patre generari: quia simplici veritatis naturæ esse et nosse, non est aliud atque aliud, sed ipsum (c).

CCCLII. De fide et veritate.

Fides semper prevenit visionem. Credimus enim, ut cognoscamus: non cognoscimus, ut credamus. Fides ergo est, quod non vides, credere: veritas, quod credidisti, videre (d).

CCCLIII. De bono odore Christi.

Bonus Christi odor est prædicatio veritatis: quo odore vitam capit, qui Evangelio bonis operibus¹ servit et congruit; mortem autem incurrit, cuius ab his quæ bene loquitur, vita dissentit. Quæ conditio etiam audiores obstringit, cum recta prædicatio ab aliis per incredulitatem auditur in mortem, ab aliis per fidem suscipitur in salutem (e).

CCCLIV. De facultate credendi.

Fides Christi est, credere in eum qui justificat impium: credere in Mediatorem sine quo nullus reconciliatur Deo, credere in Salvatorem qui venit querere et salvare quod perierat, credere in eum qui dixit, *Sine me nihil potestis facere* (Joan. xv. 5). Sed hanc fidem non apprehendit, qui ignorans Dei justitiam qua justificatur impius, suam vult constituere qua convincitur superbus. Talia enim sententias sua elatione obdurantur, et execrantur: quia negando Dei gratiam non adjuvantur (f).

CCCLV. De vera dilectione.

Charitatem habens, quæ est de corde puro et conscientia bona et fide non ficta, diligit Deum et proximum sicut se ipsum. Amator enim Dei, amator est sui: et non diligit Deum, non diligit proximum; quia non diligit se ipsum. Pro hac autem dilectione patienter etiam mundi odia sunt toleranda: necesse est enim ut nos oderit, quos videt odisse quod diligat (g).

CCCLVI. De bipartita mundi significatione.

Duo hominum genera sub uno mundi nomine recuperantur. Sicut enim dicitur mundus in impiis, ita dicitur mundus in sanctis. Unde eum totus a semetipso et in odio et in amore discordet, nos eum et odisse jubemur et amare, cum dicitur nobis, *Nolite offligere mundum* (1 Joan. ii. 15); et cum dicitur, *Offligite inimicos vestros* (Matth. v. 4): ut quorum execrantur iniquitates, optemus salutem (h).

CCCLVII. De vitanda scientiæ gloria.

Ad vitandam tentationem vanæ gloriæ, melior est discentis conditio, quam docentis. Tætius enim audi-

tur veritas, quam prædicatur. Quoniam eum doctrina recipitur, humilitas custoditur: cum autem disputatio placet, vix est ut discentem non pulset quantalacumque jactantia (a).

CCCLVIII. De laude qua se prædicat Deus.

Periculosum est homini sibi placere, cui cavendam est superbia. Deus autem quantumcumque se laudet, non se extollit excelsus, nec vult se sua videri maiestate majorem. Sed cum homini loquitur potentiam suam, non hoc agit, ut gloriosior ipse, sed ut ille melior fiat et doctior. Nobis enim prodest auctorem nostrum agnoscere, et ei qui est super omnia, subjacere: nec de quo non possumus comprehendere quid est, possumus sentire quod non est (b).

CCCLIX. De remittendis peccatis.

Christiana observantia ad perfectæ pietatis profectum, per mutuan maxime pervenit indulgentiam peccatorum, dante nobis Domino suæ bonitatis exemplum. Nam si ille, in quo nullum omnino fuit peccatum, interpellat pro peccatis nostris; quanto magis nos invicem pro propriis orare debemus? Amplectenda quippe est homini, qui non omni potest carere peccato, tam benigna conditio; ut dimittendo delicta aliena, diluat sua (c).

CCCLX. De æternitate sanctorum.

Justorum desideriorum societati tunc nihil deerit, quando Deus omnia in illis omnibus erit. Ad quam beatitudinem hi perveniunt, qui huic seculo ante separationem animæ carne moriuntur, nec in eis inveniuntur cupiditatibus, quas sola superat dilectio Dei: ut et id patiantur iniquitas, quod elegit; et eo bono fruatur justitia, quod amavit (d).

CCCLXI. De confitendo homine Jesu Christo.

Qui sic confitetur Christum Deum, ut eandem hominem neget verum, habentem scilicet unitam sibi nostræ carnis animæque naturam: non est pro illo mortuus Christus; quia secundum hominem mortuus est Christus. Non reconciliatur per mediatorem Deo: unus enim Deus et unus est mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus. Non justificatur per ipsum: quia sicut per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi, ita per obedientiam unius hominis justi constituentur multi. Non resurget in resurrectione vite: quia per hominem mors, et per hominem resurrectio mortuorum; sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur. Nec ullus se beati Petri defendat exemplo, qui se multis lacrymis et accusavit, et lausit: ut principem suum Ecclesia, non negationis, sed penitentis imitatione sequeretur (e).

CCCLXII. De æternitate.

In quibusdam æternitas potest aliqua esse distantia: ipsa autem æternitas absque diversitate mensuræ est. Multæ quippe mansiones in una vita varias meritorum significant dignitates. Sed ut Deus omnia in omnibus erit, fiet etiam in dispari claritate per gaudium, ut quod habent singuli, commune sit omnibus. Quoniam per connexionem dilectionis, a gloria capitis nulla erit aliena pars corporis (f).

CCCLXIII. De fide.

Fides eorum qui Deum visuri sunt, quod non videt credit: nam si videt, non est fides. Credenti pollicetur¹ meritum: videnti redditur præmium (g).

CCCLXIV. De petitione contraria.

Male usus eo quod vult accipere, Deo potius miserante non accipit. Proinde si hoc ab eo peti-

¹ Alias, moribus.

(a) Ex Tract. 57 in Joan. n. 10.

(b) Ex Tract. 50 in Joan. n. 5.

(c) Ex Tract. 40 in Joan. n. 5.

(d) Ibid. n. 9.

(e) Vide Tract. 50 in Joan. n. 8.

(f) Ex Tract. 55 in Joan. n. 10.

(g) Ex Tract. 87 in Joan. nn. 1 et 2.

(h) Ibid. n. 4.

¹ Alias, colligitur.

(a) Ex Tract. 57 in Joan. n. 2.

(b) Ex Tract. 58 in Joan. n. 3.

(c) Ibid. n. 5.

(d) Vide Tract. 65 in Joan. n. 1.

(e) Ex Tract. 66 in Joan. n. 2.

(f) Ex Tract. 67 in Joan. n. 2.

(g) Ex Tract. 68 in Joan. n. 3.

tur, unde homo exaltatus haud tunc; magis metuentium est, ne quod possit Deus non dare propitius, sed iratus (a).

CCCLXV. *De dilectione.*

Qui diligit me, inquit Dominus, diligitur a Patre meo; et ego diligam eum, et manifestabo ei me ipsum (Joan. xiv, 21). Quid est, diligam? tanquam tunc dilecturus sit, et nunc non diligit? Absit. Quomodo enim nos Pater sine Filio, aut Filius sine Patre diligeret? cum inseparabiliter operentur, quomodo separabiliter diligunt? Sed ad hoc diligam eum, ad quod sequitur: Et manifestabo ei me ipsum. Diligam, et manifestabo, id est, ad hoc diligam, ut manifestem. Nunc enim ad hoc dilexit, ut credamus, et mandatum ejus teneamus: tunc ad hoc diligit, ut videamus, et ipsam visionem mercedem fidei capiamus. Quia et nos nunc diligimus credendo quod videbimus: tunc autem diligemus videndo quod credidimus (b).

CCCLXVI. *De palmitibus vitæ.*

Ita sunt in vite palmitibus, ut viti nihil conferant, sed inde accipiant unde vivant. Sic quippe vitis est in palmitibus, ut vitale alimentum subministret eis, non sumat ab eis. Ac per hoc et manentem in se habere Christum, et manere in Christo, discipulis prodest utrumque, non Christo. Nam præciso palmitis potest de viva radice alius pullulare: qui autem præcisus est, sine radice non potest vivere (c).

CCCLXVII. *De humanæ justitiæ modo.*

Divinitus dictum est: Noli esse justus multum (Eccl. vii, 17). Quo notata non est justitia sapientis, sed superbia præsumptis. Qui ergo sit nimis justus, ipso nimio fit injustus. Quis est autem qui se facit justum, nisi qui dicit se non habere peccatum (d)?

CCCLXVIII. *De simplicitate.*

Nullius, etiam incorporeæ creaturæ, vere simplex substantia est, cui non hoc esse, quod nosse; potest enim esse, nec nosse: at illa divina non potest, quia id ipsum est quod habet. Ac per hoc non sic habet scientiam, ut aliud sit illi scientia qua scit, aliud essentia qua est, sed utrumque unum: quamvis non utrumque dicendum sit, quod verissime simplex et unum est. Habet enim Pater vitam in semetipso, nec aliud est ipse quam vita que in illo est: et dedit Filio habere vitam in semetipso; hoc est, genuit Filium qui et ipse vita est. Sic itaque debemus accipere, quod de Spiritu sancto dictum est: Non enim loquetur a semetipso, sed quæcumque audierit loquetur (Joan. xvi, 13); ut intelligamus, non eum esse a semetipso. Pater quippe solus de alio non est. Nam et Filius de Patre natus est; et Spiritus sanctus de Patre procedit. Pater autem nec natus est de alio, nec procedit. Nec ideo sane aliqua disparilitas in summa illa Trinitate cogitationi occurrat humanæ: quia et Filius ei de quo natus est, et Spiritus sanctus ei de quo procedit, æqualis est (e).

CCCLXIX. *De intemperatitate deitatis.*

Quamvis natura incommutabilis non accipiat fuit et erit, sed tantum, Est: ipsa enim veraciter est, quia aliter quam est, esse non potest: tamen propter mutabilitatem temporum, in quibus versatur nostra mortalitas et nostra mutabilitas, non mendaciter dicimus, et fuit, et Est, et erit: fuit in præterito, est in præsentibus, erit in futuris. Fuit quippe, quia nunquam defuit: erit quia nunquam deerit: est, quia semper est. Neque enim velut qui jam non sit, cum præteritis occidit; aut cum presentibus, tanquam non maneat, labitur; aut cum futuris, tanquam non fuerit, oriatur. Proinde cum secundum volumina temporum locutio humana

variatur; qui per nulla esse potuit aut potest aut poterit tempora, vera de illo dicuntur cujuslibet temporis verba. Semper itaque audit Spiritus sanctus, quia semper scit: et scire, et audire, hoc illi est, quod semper esse. Semper vero illi est esse, de Patre procedere. Nemo autem potest dicere, quod non sit vita Spiritus sanctus: cum vita Pater, vita sit Filius. Ac per hoc sicut Pater, cum habeat vitam in semetipso, dedit et Filio habere vitam in semetipso: sic Spiritui sancto dedit vitam procedere de illo, sicut procedit et de ipso (a).

CCCLXX. *De dilectione qua diligimus Deum.*

Prorsus donum Dei est, diligere Deum. Ipse ut diligeretur dedit, qui non dilectus dilexit: displicentes amati sumus, ut feres in nobis unde placeamus. Diffudit enim charitatem in cordibus nostris Spiritus Patris et Filii, quem cum Patre amamus et Filio (b).

CCCLXXI. *De pace Christi.*

Pax Christi finem temporis non habet, et ipsa est omnis piæ intentionis actionisque perfectio. Propter hanc Sacramentis ejus imbuimur: propter hanc mirabilibus ejus operibus et sermonibus erudimur: propter hanc Spiritus sancti pignus accepimus: propter hanc in eum credimus et speramus, et amore ipsius, quantum domat, accendimur: propter hanc denique omnem tribulationem fortiter toleramus, ut in ea feliciter sine tribulatione regnemus. Vera enim pax unitatem facit: quoniam qui adhæret Deo, unus spiritus est (c).

CCCLXXII. *De temporibus.*

Omne tempus ab illo est dispositum, qui tempori subditus non est. Quoniam quæ futura erant per singula tempora, in Dei sapientia habent efficaces causas, in qua nulla sunt tempora. Non ergo credatur hora passionis Domini fato urgente venisse, sed Deo potius ordinante. Non enim sidera necessitas Christo intulit crucem; nec sidera coegerunt mori siderum conditorem: qui intemporalis cum Patre, sic tempus quo carne moreretur, quemadmodum et quo de matre nasceretur, eligit (d).

CCCLXXIII. *De unitate Trinitatis.*

In eo quod dicitur, Hæc est autem vita æterna, et cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti Jesum Christum (Joan. xvii, 3); ordo verborum est, Ut te, et quem misisti Jesum Christum, cognoscant solum Deum verum. Consequenter enim intelligitur et Spiritus sanctus: quia Spiritus est Patris et Filii, tanquam charitas substantialis et consubstantialis amborum. Quoniam non duo dii, Pater et Filius; nec tres dii, Pater et Filius et Spiritus sanctus: sed ipsa Trinitas unus solus verus Deus. Nec idem tamen Pater, qui Filius; nec idem Filius, qui Pater; nec idem Spiritus sanctus, qui Pater aut Filius: quoniam tres sunt, Pater, et Filius, et Spiritus sanctus: sed ipsa Trinitas unus est Deus (e).

CCCLXXIV. *Quid dedit Pater Filio.*

Quidquid Deus Pater Deo Filio dedit, gignendo dedit. Ita enim dedit Filio Pater, sine quibus Filii esse non posset, sicut et dedit ut esset. Nam quomodo Verbo verba daret aliqua, in quo ineffabiliter dixit omnia (f)?

CCCLXXV. *De custodia Dei, qua suos servat.*

Custodiam circa nos Dei, non tam carnaliter debemus accipere, velut vicissim nos servent Pater et Filius, amborum in nobis servandi alternante custodia, quasi alius alio discedente succedat. Sixti enim custodiunt Pater et Filius et Spiritus sanctus, qui est unus verus Deus. Sed Scriptura nos non levat, nisi descendat ad nos. Sicut Verbum caro factum descen-

¹ Alias, fidei.

(a) Ex Tract. 73 in Joan. n. 1.

(b) Ex Tract. 73 in Joan. n. 3.

(c) Ex Tract. 81 in Joan. n. 1, estque canon 21

Armenicani concilii.

(d) Ex Tract. 93 in Joan. 2.

(e) Ex Tract. 99 in Joan. n. 1.

¹ Alias, efficietes.

(a) Ex Tract. 99 in Joan. n. 3, 9.

(b) Ex Tract. 102 in Joan. n. 3, est et canon 25 Armenicani concilii.

(c) Ex Tract. 101 in Joan. n. 6.

(d) Ibid. n. 2.

(e) Ex Tract. 103 in Joan. n. 3.

(f) Ex Tract. 103 in Joan. n. 7.

dit, ut relevaret: non cecidit, ut jaceret. Si descendente cognovimus, cum levante surgamus: et intelligamus, cum ita loquitur, personas eum distinguere, non separare naturas (a).

CCCLXXVI. *De gratia Dei, qua omne hominis meritum prævenitur.*

Si naturam cogitemus, in qua creati sumus; cum omnes veritas creaverit, quis non est ex veritate? Sed non omnes sunt, quibus, ut audiant veritatem et credant, ex ipsa veritate præstatur, nullis procul dubio præcedentibus meritis, ne gratia non sit gratia. Si enim dixisset, Omnis qui audit vocem meam, ex veritate est: ideo dictus ex veritate putatur, quia obtemperat veritati. Non autem hoc ait: sed, *Omnis, inquit, qui est ex veritate, audit vocem meam* (Joan. xviii, 37). Ac per hoc, non ideo est ex veritate, quia ejus audit vocem: sed ideo audit, quia ex veritate est; id est, quia hoc illi donum ex veritate collatum est: quod quid est aliud, quam, donante Christo credit in Christum (b)?

CCCLXXVII. *De amore, quo Deum amare debemus.*

Quisquis se ipsum, non Deum amat, non se amat: et quisquis Deum, non se ipsum amat, ipse se amat. Qui enim non potest vivere de se, moritur utique amando se. Cum vero ille diligitur de quo vivitur; non se diligendo magis diligit, qui proterea se non diligit, ut eum diligit de quo vivit (c).

CCCLXXVIII. *De indiviso Patris et Filii opere.*

Quidquid illud est quod oportet Patrem agere ad Filium, non fit nisi per eundem Filium: ad ipsum scilicet, quia filius hominis est, et factus est inter omnia: per ipsum autem, quia Filius Dei est, et per illum sunt a Patre omnia (d).

CCCLXXIX. *De subjectione Filii.*

Non est mirum dicere Apostolum, etiam in futuro sæculo Patri Filium subjectum futurum, ubi ait, *Tunc et ipse subjectus erit ei, qui illi subjecti omnia*: quandoquidem in Filio forma humana mensura est, qua semper major est Pater. Quamvis non defuerint, qui istam tunc Filii subjectionem ipsius humane formæ in divinam substantiam commutationem intelligendam putarunt, tanquam hoc cuique rei subjiatur, quod in eam vertitur et mutatur. Sed intelligi potest, ideo magis dixisse Apostolum, etiam tunc Patri Filium subjectum futurum, ne quis in eo putaret spiritum et corpus humanum conversione aliqua consumendum: ut sit Deus omnia, non tantum in illius formæ hominis, sed in omnibus (1 Cor. xv, 28); quando capitis gloria universum corpus implebit (e).

CCCLXXX. *Nihil in quibuscumque creaturis a Creatore inordinatum relinquunt.*

Quantacumque bona, quamvis magna, quamvis minima, nisi ex Deo esse non possunt. Quid enim majus in creaturis, quam vita intelligens? aut quid minus potest esse, quam corpus? Quæ quantumlibet deficient, et in id tendunt ut non sint; tamen aliquid formæ illis remanet, ut quoquo modo sint. Quidquid autem formæ cuiuspiam rei deficientis remanet, ex illa forma est quæ nescit deficere; motusque ipsos rerum deficientium vel proficientium excedere numerorum suorum leges non sinit. Quidquid igitur laudabile advertitur in rerum natura, sive exigua, sive ampla, quod laude dignum iudicetur, ad excellentissimam et ineffabilem laudem referendum est Conditoris (f).

CCCLXXXI. *Quor' præscientia Dei neminem peccare compellat.*

Neminem Deus ad peccandum cogit: prævidet tamen eos qui propria voluntate peccabunt. Cur ergo non vindicet iustus, quæ fieri non cogit præscius? Sicut enim nemo memoria sua cogit facta esse, quæ præterierunt: sic Deus præscientia sua non cogit facienda, quæ futura sunt. Et sicut homo quædam quæ fecit meminisse, nec tamen omnia quæ

meminisse fecit: ita Deus omnia quorum ipse auctor est, præscit, nec tamen omnium quæ præscit, ipse auctor est. Quorum autem non est malus auctor, iustus est ultor (g).

CCCLXXXII. *De cognoscenais creaturis quæ non videntur.*

Humana anima naturaliter divinis ex quibus pendet connecta rationibus, cum dicit, melius fieret hoc quam illud; si verum dicit, et videt quod dicit, in illis superioribus rationibus videt. Credit ergo Deum fecisse, quod recto intellectu ab eo faciendum fuisse cognoscit, etiam si hoc in rebus factis non videt. Quia etiam si cælum oculis videre non posset, et tamen ratione vera tale aliquid faciendum fuisse colligeret, credere debuit factum fuisse, quamvis id oculis non videret. Non enim cogitatione certeret factum fuisse, nisi his rationibus, in quibus facta sunt omnia. Quod autem illi non est, tam nemo potest vera cogitatione videre quam non est (h).

CCCLXXXIII. *Quæ rem: dicit vulnera humana creantur.*

Quid tam dignum misericordia quam miser? et quid tam indignum misericordia, quam superbus miser? Ex quo laetum est ut illud Dei Verbum, per quod facta sunt omnia, et quo fruatur omnis angelica beatitudo, usque ad miseriam nostram porrigeret elementiam suam; et Verbum caro fieret, et habitaret in nobis. Sic enim posset panem Angelorum homo manducare nondum An eis adæquatius, si panis ipse Angelorum nominibus dignaretur æquari. Nec sic descendit ad nos, ut illos desereret: sed simul integer illis, integer nobis; illos intrinsecus pascens, per id quod Deus est; nos forinsecus admonens, per id quod nos sumus: et idoneus factus per fidem, quos per speciem pascat æqualiter (i).

CCCLXXXIV. *Nullum naturæ vitium ab auctore esse.*

Dubium non est, contra naturam esse omne vitium, etiam ejus rei cuius est vitium. Quapropter, quoniam in quacumque re non vituperatur nisi vitium, ideo autem vitium est, quia contra naturam ejus rei est, [cujus est vitium] nullius rei recte vituperatur vitium, nisi cuius natura laudatur. Non enim in vitio displicet, nisi quod corrumpit quod in natura læcet (d).

CCCLXXXV. *De poena peccati.*

Omni peccanti animæ duo sunt poenalia, ignorantia et difficultas. Ex ignorantia depravat¹ error: ex difficultate cruciatus affligit. Sed approbare falsa pro veris, ut erret invitatus, et resistente repugnatione carnalis viticuli, non posse ab illicitis operibus temperare; non est natura instituti hominis, sed poena damnati (e).

CCCLXXXVI. *De varietate remedium.*

Ut ars medicinæ, cum eadem maneat, neque ullo modo ipsa mutetur, mutat tamen præcepta languentibus; quia mutabilis est nostra valetudo: ita divina providentia, cum sit ipsa omnino incommutabilis, mutabili tamen creaturæ varie subvenit; et pro diversitate morborum aliis alia jubet, aut vetat: ut a vitio, unde mors incipit, et ab ipsa morte, ad naturam suam et essentiam ea quæ deficiunt, id est, ad nihilum tendunt, reducat et firmet (f).

CCCLXXXVII. *De prima hominis prævaricatione.*

Primum animæ rationalis vitium est, voluntas ea faciendi quæ vetat summa et intima veritas. Ita homo de paradiso in hoc sæculum depulsus est, id est, ab æternis ad temporalia, a copiosis ad egena, a firmitate ad infirma. Non ergo a bono substantiali ad malum substantiale; quia nulla substantia malum est: sed a bono æterno, ad bonum temporale; a bono spiritali, ad bonum carnale; a bono intelligibili, ad bonum sensibile; a bono summo, ad bonum infimum. Est igitur quoddam bonum, quod si diligit anima rationalis, peccat, quia infra illam ordinatum est. Quare ipsum peccatum malum est, non ea substantia, quæ peccatum diligitur (g).

CCCLXXXVIII. *De magistra omnium artium veritate.*

Lex omnium artium cum sit omnino incommutabilis, mens vero humana, cui talem legem videre concessum est, mutabilitatem pati possit erroris; satis apparet supra mentem nostram esse legem, quæ veritas dicitur. Nec jam illud ambigendum est, incommutabilem naturam, quæ supra animam rationalem sit, Deum esse: et ibi esse primam vitam, et primam essentiam, ubi est prima sapientia. Nam hæc est illa incommutabilis veritas, quæ lex omnium artium recte dicitur, et ars omnipotentis artificis. Itaque cum se anima sentiat nec corporum spectem motusque judicare secundum se ipsam: simul oportet cognoscere, præstare suam naturam et naturæ, de qua iudicat; præstare autem sibi eam naturam, secundum quam iudicat, et de qua nullo modo iudicare potest (h).

¹ Alias, *dehonestat*.

(a) Ex Tract. 107 in Joan. n. 6.—(b) Ex Tract. 115 in Joan. n. 4.—(c) Ex Tract. 135 in Joan. n. 5.—(d) Vide Hærum 1 de Trinitate, cap. 7.—(e) Vide ibid., cap. 8.—(f) Ex libro 2 de Libero Arbitrio, cap. 17.

(a) Ex libro 3 de Libero Arbitrio, cap. 4.—(b) ibid., cap. 5.—(c) ibid., cap. 10.—(d) ibid., cap. 13.—(e) ibid., cap. 18.—(f) Ex lib. de vera religione, cap. 17.—(g) ibid., cap. 30.—(h) ibid., capp. 30, 31.

CXXI. *Quo inculetur cor ad descendum.*

Ad descendum necessario dyl liciter ducimur, auctoritate atque ratione. Tempore auctoritas, re autem ratio prior est. Aliud est enim quod in agendo anteponitur, aliud quod pluris in appetendo aestimatur. Quia ergo principium sapientiae timor Domini, et per humilitatem ad sublimia gradus est; incedat humana ignorantia per fidem, ut mereatur tales videre quod credidit (a).

CXXC. *De divitiis.*

Divitiis flores, et majorum nobilitate te factos; et exultas de patria, et pulchritudine corporis, et honoribus qui

(a) De Ordine, lib. 2, cap. 9.

tibi ab hominibus deferuntur: respice te ipsum, quia mortal es; et quia terra es, et in terram ibis. Circumspice eos qui ante te similibus splendoribus fulsero. Ubi sunt quos ambabant civium potentatus? ubi insuperabiles imperatores? ubi qui conventus disponebant et festa? ubi equorum splendidi vectores, exercituum duces, satrapae, tyranni? Non omnia pulvis? non omnia faville? non in paucis ossibus eorum vitae memoria est? Respice sepulcra, et vide quis servus, quis dominus, quis pauper, quis dives. Discerne, si potes, victum a rege, tortem a debili, pulchrum a deformi. Memor itaque naturae, non extollaris aliquando. Memor autem eris, si te ipsum respexeris.

¹ Alias, nutritores.



INDEX RERUM

QUAE IN HOC DECIMO VOLUMINE CONTINENTUR.

IN TOMUM DECIMUM PRAEFATIO. 9-10
 EX AUGUSTINI LIBRO DE HERESISIBUS AD QUODVULTDEUM. 107-108
 HERESIS 88. 107-108
 S. AURELII AUGUSTINI, HIPPONENSIS EPISCOPI, DE PECCATORUM MERITIS ET REMISSIONE, ET DE BAPTISMO-PARVULORUM, AD MARCELLINUM LIBRI TRES. 109-110
 LIBER PRIMUS. — Refertur eos qui dicunt Adam, etiamsi non peccasset, fuisse moriturum; nec ex ejus peccato quidquam ad ejus posteros propagatione transisse. Mortem hominis probat consecutam non necessitate naturae, sed merito peccati: tum etiam peccato Adae totam ejus stirpem obligatam esse docet, ostendens parvulos ob id baptizari, ut originali peccati remissionem acciperent. *ibid.*
 CAPUT PRIMUM. Praefatio. *ibid.*
 II. Adam si non peccasset, non fuisse moriturum. *ibid.*
 III. Aliud esse mortalem, aliud esse morti obnoxium. *ibid.*
 IV. Mors etiam corporis ex peccato. 111
 V. Mortale, mortuum ac moriturum. *ibid.*
 VI. Quomodo corpus mortuum ob peccatum. 112
 VII. Vita corporis speranda, precedente jam vita spiritalis. 113
 VIII. Verba Pauli quo sensu intelligenda. *ibid.*
 IX. Peccatum propagatione, non imitatione tantum transisse in omnes. 114
 X. Actualis et originalis peccati distinctio. 115
 XI. Regnum mortis quid apud Apostolum. 116
 XII. Unum peccatum omnibus commune. 117
 XIII. Quomodo per unum mors et per unum vita. 118
 XIV. Nemo nisi Christus justificat. *ibid.*
 XV. Confirmat ex propagatione peccatum esse, quemadmodum et justitiam ex regeneratione. Quomodo et omnes per Adam peccatores, et omnes per Christum justis. 119
 XVI. Infantes non baptizati lenissime quidem, sed tamen damnantur. Poena peccati Adae, gratia corporis amissa. 120
 XVII. Non esse infantibus personale peccatum tribuendum. 121
 XVIII. Refellit eos qui baptizari parvulos volunt non in peccati remissionem, sed ad obtinendum regnum caelorum. *ibid.*
 XIX. Infantes ut fideles, ita et poenitentes dicuntur. Peccata sola inter Deum et homines separant. 122
 XX. Ad mensam Domini nemo rite nisi baptizatus

accedit. 123
 XXI. Inscrutabile, cur infantes alii discedant frustrati baptismo, alii non. 123
 XXII. Refellit eos qui putant animas ob delicta a libi commissi, in corpora meritis suis convenientia detruhi, in hisque magis minusve adligi. 128
 XXIII. Christus etiam infantium salvator et redemptor. 129
 XXIV. Baptismus salus, Eucharistia vita vocatur a Punicis Christianis. *ibid.*
 XXV. Parvulos mox natos illuminari quidem perperam colligebant ex Evangelio. 130
 XXVI. Concludit peccato originis omnes obnoxios. 131
 XXVII. Congerit testimonia Scripturarum. 131
 XXVIII. Colligit omnes egere morte Christi, ut salventur. Parvuli non baptizati in damnatione erunt cum diabolo. Quomodo omnes per Adam ad condemnationem, et omnes per Christum ad justificationem. Nemo cum Deo reconciliatur nisi per Christum. 140
 XXIX. Bonum conjugii quid. Boni et mali usus quatuor differentiae. 141
 XXX. Baptismus ad quid infantibus necessarium voluerint Pelagiani. 142
 XXXI. Christus caput et corpus. Christus ob personae unitatem et in caelo manebat et in terra deambulabat. Unus Christus quomodo ascendat in caelum. Caput et corpus unus Christus. 144
 XXXII. Serpens in deserto exaltatus Christum in cruce pendentem figuravit. Parvuli etiam huiusmodi serpenti morsa venenati. 145
 XXXIII. Nemo potest reconciliari Deo, nisi per Christum. *ibid.*
 XXXIV. Baptismi forma, seu ritus. Exorcismus. Duplex de parvulis error. 146
 XXXV. In parvulis non esse peccatum proprietatis vitae. 147
 XXXVI. De infantium ignorantia, et unde sit. 148
 XXXVII. Si Adam non talis est creatus quales nascimur, cur Christus expertis peccati infans natus est et imbellis? 149
 XXXVIII. Ignorantia et infirmitas infantis. 149
 XXXIX. Quatenus evacuetur peccatum per Baptismum in parvulis, similiter et in adultis, et quid inde consequatur utilitatis. *ibid.*
 LIBER SECUNDUS. — Disputat Augustinus contra eos qui dicunt, quod in hac vita sint, fuerint et futuri sint homines nullum habentes omnino peccatum: qua